

Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins 1963 – 1966, 2. hluti

Bjarni Benediktsson – Stjórnsmál – Fréttabréf miðstjórnar Sjálfstæðisflokksins 1963 - 1966

Tekið af vef Borgarskjalasafnsins

bjarnibenediktsson.is

Einkaskjalasafn nr. 360
Stjórnsmálamaðurinn
Askja 2-41, Örk 3

©Borgarskjalasafn Reykjavíkur

Undur og viðundur í gjaldeyrismálunum

Ólafur Thors, forsætisráðherra sagði í ræðu á Alþingi 16. apríl s.l., þegar þjóðhags- og framkvæmdaáætlun ríkisstjórnarinnar var lögð fram:

„A undanförunum þremur árum hefur verið lögð á það mikil áherzla, að styrkja stöðu landsins út á við. Sú aukning þjóðarframleiðslunnar, sem orðið hefur á þessu tímabili, hefur að verulegu leyti verið hagnýtt í þessu skyni. Stórkostlegur árangur hefur náðst í þessu efni og batnaði gjaldeyrisstaða bankanna um tæpar 1300 millj. á árunum 1960—1962. Þótt enn sé mikilvægt, að gjaldeyrisforðinn haldi áfram að aukast, telur ríkisstjórnin ekki nauðsynlegt að leggja á þetta sömu áherzlu og gert hefur verið á undanförunum árum vegna þess mikla árangurs, sem þegar hefur náðst.“

(Morgunblaðið, 17. apríl, 1963).

Í almennum útvarpsmæðum frá Alþingi 17. apríl s.l. lýsti **Eysteinn Jónsson** ástandi gjaldeyrismálanna nú og viðhafði um sínar eigin skýringar þessi orð:

„Þetta er furðuleg útkoma og skýtur illa skökku við skrum stjórnarflokkanna.“

(Tíminn, 25. apríl, 1963).

Í frásögn af þessari ræðu Eysteins í Tímanum 18. apríl, 1963, segir:

„Forsætisráðherra kórónaði svo þennan hráskinnssleik varðandi afkomuna út á við í framsöguræðu sinni fyrir þjóðhagsáætluninni, er hann sagði, að nú stæði svo vel, að engin þörf væri á að leggja áherzlu á gjaldeyrisstöðuna, eins og gert hefði verið. Í árslok 1958 stóð miklu mun betur, eins og áður segir, en þegar „viðreisninni“ var dembt yfir þjóðina og hin gifurlega kjaraskerðing hófst var sagt, að afkoma landsins út á við væri svo slæm, að landið væri bókstaflega að fara á hausinn!! Hefur forsætisráðherra því sjálfur staðfest og viðurkennt, að forsendur viðreisnarinnar voru hrein- ar falsanir og blekkingar.“

Öðrum en Framsóknarmönnum eru ummæli Eysteins og skrif Tímans aðeins broslög tilraun til að snúa við staðreyndum. Skal hér vikið að málinu.

Heilbrigð stefna í gjaldeyrismálunum markast af þessu tvennu:

- 1) Nýtt sé erlent lánsfé, sem fáanlegt er til þess að auka getu þjóðarinnar til framkvæmda, en ekki til þess að slaka á þeim kröfum, er þjóðin gerir til sjálfrar sín um að leggja af mörkum, til þess að tryggja framtíð sína. Þetta gerist með hóflegum lántökum á hagkvæmum kjörum til langs tíma, til arðbærra og framleiðsluaukandi framkvæmda.
- 2) Þjóðin eigi jafnan nægum gjaldeyrisforða yfir að ráða til þess að geta rekið viðskipti sín truflanalaust og jafnað út sveiflur í utanríkisviðskiptum, er stafa af árferði, aflabrögðum og markaðsástandi. Þetta gerist með því að efla og viðhalda hæfilegum gjaldeyrisstöði.

Það er einkenni góðrar stjórnar gjaldeyrisfélanna, að þessum atriðum sé ekki blandað saman, þannig að gjaldeyrisforðanum sé ekki eytt upp í stað þess að tekin séu lán til langs tíma. Veik og fálmennd stjórn einkennist aftur á móti af því, að grípa til hvers eyris, sem í næst án tillits til áhrifa þess á getu þjóðarinnar til þess að inna af hendi væntanlegar greiðslur samkvæmt skuldbindingum. En þetta voru einmitt aðaleinkenni vinstri stjórnarinnar. Hún gerði erlent lánsfé að líftaug uppþótakerfisins og tók hvert náðarlánið af öðru, til þess að bjarga við gjaldeyrisstöðunni. Vinstri stjórnin byggði tilveru sína og uppþótakerfis síns á óhóflegum lántökum og sóun gjaldeyris í hátollavörur. Hún bar því dauðameinið í sjálfru skipulagi sínu.

Í eftirfarandi töflu er þróun þessara mála rakin í höfuðdráttum, sýnd er gjaldeyrisstaðan, sem er eignaliður og þrjár skuldaleiðir, skuld við Greiðslubandalag Evrópu, skuldir til lengri tíma en eins árs og greiðslufrestur innflytjenda. Loks er sýndur mismunur skulda og eigna, nettóskuldin. Ennfremur eru sýndar þær breytingar, sem urðu á árum vinstri stjórnarinnar 1957 og 1958 annars vegar og hins vegar á viðreisnartímanum 1960—1962.

Gjaldeyrisstaða og erlendar skuldir 1956—1962.

Millj. kr. (núgildandi gengi)

Staða í árslok:	1956	1958	1959	1962
Gjaldeyrisstaða	163,9	228,5	÷143,8	1150,0
Skuld við Greiðslubandalag Evr.	235,3	298,6		
Erlendar skuldir til lengri tíma				
en eins árs	1177,9	1924,6	2491,5	2775,6
Greiðslufrestur innflytjenda ...	50,0	50,0	50,0	412,5
Nettóskuld við útlönd	1299,3	2044,7	2685,3	2038,1

Breytingar:	1957 og 1958	1960—1962
Gjaldeyrisstaða	64,6	1293,8
Skuld við Greiðslubandalag Evr.	63,3	
Erlendar skuldir til lengri tíma		
en eins árs	746,7	284,1
Greiðslufrestur innflytjenda ...		362,5
Nettóskuld við útlönd	745,4	÷647,2

Hér kemur fram, að á árum vinstri stjórnarinnar var halli á viðskiptunum út á við sem nam 745,4 millj. kr. árin 1957 og 1958 eða um 372,7 millj. kr. á ári að jafnaði.

Vinstri stjórnin brást við þessum vanda með því að magna höftin og uppþótarkerfið og taka hvert gustukalánið af öðru. Þetta framferði rýrði svo álit þjóðarinnar og traust á greiðslugetu hennar, að heilbrigðar og skynsamlegar lántökur á viðskiptagrundvelli voru ekki færar, fyrr en að afstaðinni efnahagsviðreisn. Áður en ráðrúm gafst til þess að breyta um kerfi, þ. e. til ársloka 1959, hafði þessi óheillastefna aukið skuldir við útlönd upp í 2685 millj. kr.

Varðandi gjaldeyrisstöðuna í tíð vinstri stjórnarinnar, er rétt að taka fram, að skuldin við Greiðslubandalag Evrópu var þá óumsamin lausaskuld. Var hún á þeim tíma reiknuð með gjaldeyrisstöðunni, þannig að staðan taldist neikvæð um 70 millj. kr. í árslok 1958. Árið 1959 var þessari skuld breytt í lán til 7 ára og var gjaldeyrisstöðu undanfarinna ára þá breytt samkvæmt því. Gjaldreyrisstaðan á tíma vinstri stjórnarinnar lítur því betur út á framangreindri töflu en hún var þá í raun og veru.

Þá skal fram tekið, að í tíð vinstri stjórnarinnar voru ekki til nákvæmar upplýsingar um greiðslufrest innflytjenda og er upphæð þeirrar skuldar fyrir það tímabil áætluð af Seðlabankanum 50 millj. kr.

Á fyrsta ári viðreisnarinnar var neikvæður viðskiptajöfnuður og tilsvarendi aukning skulda við útlönd vegna geysimikils innflutnings báta og skipa, er nam næstum tvöfaldri upphæð viðskiptahallans. En árið 1961 og 1962 komu áhrif viðreisnarinnar fram í stórbættri gjaldeyrisstöðu og nokkurri lækkun skulda til langs tíma, en nokkur aukning skulda kom fram í því formi, að nýttur var frekar en áður greiðslufrestur til innflytjenda, er fæst með hagstæðum kjörum.

Áhrif viðreisnarstefnunnar má bezta marka á því, að árin 1961 og 1962 lækkaði nettóskuld þjóðarinnar við útlönd um 948,7 millj. kr. Þetta fólst í 1023,1 millj. kr. aukningu gjaldeyrisforðans, 96,3 millj. kr. lækkun skulda til langs tíma, en á móti kom 170,7 millj. kr. hækkun á greiðslufresti innflytjenda.

Sérstakur samanburður milli vinstri stjórnarinnar og viðreisnarstjórnarinnar lítur þannig út:

- 1) Í tíð vinstri stjórnarinnar, árin 1957 og 1958, hækkaði nettóskuldin við útlönd um 745,5 millj. kr. á sama tíma og fjárfesting þjóðarinnar nam 5316 millj. kr. (á verðlagi ársloka 1962).
- 2) Á tímabili viðreisnarstjórnarinnar, 1960—1962, lækkaði nettóskuldin um 647,2 millj. kr. á sama tíma, sem fjárfesting þjóðarinnar nam 8146 millj. kr. (á verðlagi ársloka 1962).

Af framangreindu má ljóst vera, hvert átak hefur verið gert í gjaldeyrismálum þjóðarinnar á viðreisnartímabilinu.

Það er þá fyrst, sem hægt er að móta og framkvæma ákveðna og yfirvegaða stefnu varðandi erlendar lántökur.

Það er þá fyrst, sem hægt hefur verið að stefna markvisst að eflingu gjaldeyrissjóðs.

Má með sanni segja, að á viðreisnartímanum hefur skeð undur í gjaldeyrismálum þjóðarinnar, og nú gerir Eysteinn Jónsson sig að viðundri með því að fullyrða, að ekkert hafi áunnist.

Ný lög um almannatryggingar

Í marz s.l. lagði ríkisstjórnin fram á Alþingi frumvarp að nýjum lögum um almannatryggingar. Hafði frumvarp þetta verið samið af sérstakri nefnd, sem skipuð hafði verið í september 1960, til þess að endurskoða í heild lögin um almannatryggingar. Frumvarp þetta var samþykkt sem lög frá Alþingi 18. apríl s.l. Í lögum þessum voru gerðar stórfelldar endurbætur á tryggingakerfinu og eru þessar helztar:

- 1) Allir skuli njóta bótaréttar hjá almannatryggingum, þ. e. a. s. einnig þeir félagar sérstakra lífeyrissjóða, sem hingað til hafa ekki átt lífeyrisrétt. Þó er gert ráð fyrir endurskoðun á reglum hvers lífeyrissjóðs áður en breyting þessi kemur til framkvæmda.
- 2) Fjölskyldubætur verða greiddar með öllum börnum, þ. e. einnig þeim, sem njóta barnalífeyris eða eiga framfærsluskyldan föður utan fjölskyldunnar.
- 3) Fæðingarstyrkir hækka og verða 4.000 kr. við hverja fæðingu og er þetta 56% aukning.
- 4) Ekkjulífeyrir var stórbættur. Nú á 50 ára ekkja að fá 25% af örorkulífeyri, en fékk áður aðeins 10%, 60 ára ekkja fær 75% í stað 58% og 65 ára ekkja 100% í stað 88%.
- 5) Dánarbætur eftir þá, sem farast af slysförum hækka stórkostlega. Í stað eingreiðslu, 106.516,00 kr., nema bæturnar nú 192.000,00 kr., greiddar mánaðarlega á 8 árum.

- 6) Lágmark sjúkradagpeninga hækkaði stórlega og sjúkradagpeningar verða greiddir allt að 52 vikur í stað 26.
- 7) Dagpeningar eftir slys verða greiddir allt að 52 vikur í stað 26 vikur nú og upphæðir hækkuðu um 7%.
- 8) Slys- og sjúkradagpeningar skulu renna til vinnuveitanda, ef hann greiðir hinum tryggða kaup á dagpeningatímabili.
- 9) Héraðssamlög skulu taka við tryggingu langvarandi sjúkravistar af sjúkrasamlögum.

Gert er ráð fyrir, að hin nýju lög taki gildi hinn 1. janúar 1964. Útgjaldaaukning tryggingakerfisins nemur 54,1 millj. kr. vegna þeirra breytinga, sem gerðar voru með lögum þessum.

Áður hafði núverandi ríkisstjórn fengið lögfestar stórfelldar endurbætur á tryggingarlöggjöfinni og er greint frá þeim í Fréttabréfi nr. 2 bls. 10—12.

Réttarbætur til opinberra starfsmanna

Launakjör opinberra starfsmanna hafa verið ákveðin í launalögum, sem Alþingi hefur sett. Lengi hefur Bandalag starfsmanna ríkis og bæja haft uppi þá kröfu, að þessari skipan væri breytt. Í stað launalaga kæmi kjarasamningur milli ríkissjóðs og bandalagsins, þ. e. opinberir starfsmenn fengju samningsrétt. Ýmsir hafa einnig krafizt verkfallsréttar til handa opinberum starfsmönnum.

Í nóvember 1959 var skipuð nefnd, sem skyldi athuga um og undirbúa löggjöf um samningsrétt opinberra starfsmanna. Nefnd þessi vann að málinu um tveggja ára skeið og skilaði álit til ríkisstjórnarinnar í nóvember 1961. Nefndin klofnaði um málið, og skipaði ríkisstjórnin nefnd þriggja manna, er skyldi vinna úr upp lýsngum og álitum þeim, er fram hefðu komið. Ennfremur var haft samráð við B.S.R.B. og samþykkti stjórn bandalagsins einróma að mæla með því, að það frumvarp yrði lögfest, sem ríkisstjórnin lagði fyrir Alþingi og samþykkt var sem lög nr. 55/1962 um kjarasamninga opinberra starfsmanna.

Með lögum þessum var ákveðið að

- 1) veita hinum opinberu starfsmönnum samningsrétt.
- 2) sáttasemjari skuli fjalla um málið, ef samningar nást ekki,
- 3) sérstakur kjaradómur, þar sem báðir aðilar eiga fulltrúa, en Hæstiréttur skipar þó meirihlutann í, útkljái málin til fullnaðar, ef samningaumleitaniir og starf sáttasemjara hafi ekki leitt til niðurstöðu.

Þetta þýðir, að launalög eru úr sögunni að því er snertir kjaramál, en hins vegar er því banni haldið, sem var í lögum gegn verkfalli opinberra starfsmanna.

Þegar opinberir starfsmenn höfðu unnið þessar miklu réttarbætur hefði mátt ætla, að lögð hefði verið áherzla á að gera samningsréttinn raunhæfan þannig, að ekki þyrfti að koma til þess, að hinn lögskipaði gerðardómur, kjaradómur, þyrfti að ákveða launakjörin. En því var ekki að heilsa.

Þegar forusta Framsóknar og kommúnista í B.S.R.B. lagði fram launakröfur sínar, vöktu þær mikla athygli og undrun. Þeir lægst-launuðu áttu að fá langminnstar hækkanir, þeir hæstlaunuðu áttu að fá mest. Meðalhækkun var 120% eða rúmlega tvöföldun launa. Launagreiðslur ríkisins voru um 500 millj. kr. á ári, og áttu þær því að hækka um 600 millj. Þegar það er athugað, að heildartekjur ríkisins eru rúmar 2000 millj. kr., þurfi því að hækka allar álögur á landfólkinu um ca. 30%, til þess að standa undir þessum nýju útgjöldum. Þessar kröfur gátu ekki leitt til annars en upplausnar á efnahagskerfi þjóðarinnar og stórfelldrar gengislækkunar, ef að þeim hefði verið gengið.

Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, sagði í dagblaðinu *Vísir* 17. október s.l.:

„Við þá endurskoðun á launakjörum opinberra starfsmanna, sem stendur nú fyrir dyrum, verður að hafa í huga þessi meginsjónarmið:

- 1) *Opinberir starfsmenn þurfa og eiga að fá kjarabætur.*
- 2) *Rétta þarf hlut þeirra, sem með löngu og dýru námi hafa búið sig undir ábyrgðarmikil störf.*
- 3) *Hve mikið þarf að hækka tolla og skatta, til þess að borga kjarabæturnar, og hver áhrif hafa þær hækkanir opinberra gjalda á lífskjörin í landinu almennt.“*

Þann 7. febrúar s.l. voru lagðar fram af hálfu ríkisstjórnarinnar tillögur, er fólu í sér kjarabætur til opinberra starfsmanna, allt upp í 40% launabætur til sumra starfshópa, en meðalhækkun um 16%. Auknar launagreiðslur samkvæmt þessu tilboði voru taldar nema um 80 millj. kr. á ári. Ríkisstjórnin gerði að sjálfsögðu ráð fyrir því, að þá þegar byrjuðu viðræður milli samninganefndar ríkisins og kjararáðs B.S.R.B. um tillögurnar og þar á meðal um niðurröðun starfsmanna í launaflokka. En vinstri forustan í samtökum opinberra starfsmanna var á öðru máli og kom lengi vel í veg fyrir samningaumræður um málin og hóf ófyrirleitinn áróður gegn tillögum ríkisstjórnarinnar. Þessi framkoma vinstri forustunnar benti ótvírætt til þess, að hún skeytti ekkert um að nota samningsréttinn, heldur stefndi málinu vitandi vits til dóms. Ríkisstjórnin lét hins vegar ekki neins ófreistað til að reyna að koma

málum svo fyrir, að samningar tækjust, en án árangurs og hefur nú málinu verið skotið til kjaradóms.

En þetta breytir engu um það, að

- 1) núverandi ríkisstjórn hefur veitt opinberum starfsmönnum mikilvæg réttindi, sem þeim hefur allt af áður verið synjað um og
- 2) lögin um kjarasamninga opinberra starfsmanna marka tíma-mót í sögu íslenskra launamála.

Bygging íbúðarhúsa

Eitt af því, sem stjórnarandstaðan hefur viljað gera að áfellingdómi yfir núverandi ríkisstjórn er, að samdráttur hafi orðið í byggingu íbúðarhúsa. En felst í þessu áfellingdómur yfir ríkisstjórninni?

Hér fer á eftir tafla yfir fjárfestingu í íbúðarhúsum árin 1957—1962, reiknað á verðlagi í árslok 1962.

Fjárfesting í íbúðarhúsabyggingum.

Millj. kr.					
1957	1958	1959	1960	1961	1962
877	759	847	737	570	618

Af töflu þessari sézt, að á árum vinstri stjórnarinnar nam fjárfesting í íbúðarhúsabyggingum 818 millj. kr. að meðaltali á ári, en hefur síðan verið 693 millj. kr. á ári. Er þetta 125 millj. kr. lækkun, eða 15%. Þessa lækkun telja nú stjórnarandstæðingar vera eitt sitt helzta haldreipi í gagnrýni sinni á ríkisstjórnina.

Það, sem einkennir málflutning stjórnarandstæðinga, er að þeir tala um íbúðarhúsabyggingar, eins og þær standi ekki í neinu sambandi við þörfina fyrir íbúðarhúsnæði.

Á árunum frá 1952—1953 reis mikil byggingaralda. Á áratugnum 1953—1962 voru fullgerðar um 13 þús. íbúðir. Miðað við meðalfjölda fólks á hverja íbúð svaraði þetta til þess, að byggt hafi verið yfir um 58 þús. manns, en á sama tíma nam fólksfjöldun þjóðarinnar um 34.500 manns. Var því byggt umfram fólksfjöldun fyrir sem svarar 23—24 þús. manns og leiddi það að sjálfsögðu til stórfelldra bóta á húsnæðisástandinu.

Þessi byggingaralda hafði kostnað í för með sér, er nam um 40% af fjárfestingunni, en um 10% af þjóðarframleiðslunni allri, þegar mest var. Eftir að svo vel hafði verið séð fyrir húsnæðisþörfinni, hlutu íbúðabyggingar að dragast nokkuð saman og þjóðin að beina atorku sinni meira að öðrum þörfum, sem orðnar voru

brýnni. Þess vegna lækkaði fjárfesting í íbúðarhúsum árið 1957 um 7% frá árinu 1956 og lækkuðu enn um rúm 13% árið 1958. Þetta var á valdaárum vinstri stjórnarinnar. Íbúðabyggingarnar hækkuðu nokkuð aftur árið 1959, en hafa verið nokkru minni síðan. Þessa þróun verður að telja eðlilega.

Ennfremur ber að hafa í huga, að ríkisstjórnin verður fremur dæmd af fyrirgreiðslu sinni við íbúðabyggingar heldur en af tölu fullgerðra íbúða. Sjálfar íbúðabyggingarnar eru ekki á vegum ríkisins. Hins vegar markar stjórnin stefnuna í peningamálunum og gerir ráðstafanir í lánamálum íbúðabygginga. Til þess að frammi- staða núverandi ríkisstjórnar í húsnæðismálunum verði rétt metin, er þýðingarmikið að gera samanburð á:

- 1) útlánunum almenna veðlánakerfisins,
- 2) hlutfalli útlána miðað við íbúðabyggingar og
- 3) notagildi íbúðalána miðað við byggingarkostnað.

Þessi atriði koma fram í eftirfarandi töflu:

	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Íbúðabyggingar á verð- lagi hvers árs, millj. kr.	565	517	628	578	502	618
Útlán almenna veðlána- kerfisins, millj. kr.	45,7	48,8	34,5	52,2	78,0	86,6
Útlán í hlutfalli við íbúðabyggingar, %	8,1	9,4	5,5	9,0	15,5	14,0
Notagildi útlána miðað við byggingarkostnað ársins 1962	69,5	70,1	45,6	65,1	85,5	86,6

Af þessu yfirliti sézt, að hlutfallsleg þýðing og beint notagildi útlánanna eykst stórlega eftir að uppbyggingarstarfs viðreisnar- innar fer að gæta. Tölurnar fyrir árið 1961 og 1962 sýna mun betri framgöngu viðreisnarstjórnarinnar heldur en vinstri stjórnarinnar. Er sérstaklega athyglisvert, að notagildi útlánanna miðað við verðlag eykst mjög.

En auk þessa hafa framlög til verkamannabústaða og til útrým- ingar heilsuspillandi íbúða vaxið stórum í tíð núverandi ríkis- stjórnar. Á yfirstandandi ári munu útlán almenna veðlánakerfisins enn aukast mjög, og er ætlunin, að þau nemi 110 millj. kr. og hafa þegar verið veitt lán að upphæð 85 millj. kr.

Af framangreindu má ljóst vera, að

- 1) samdráttur í íbúðarhúsabyggingum í tíð núverandi ríkisstjórn- ar hefur ekki orðið vegna minni fyrirgreiðslu af opinberri hálfu, — heldur
- 2) þrátt fyrir meiri fyrirgreiðslu en í tíð vinstri stjórnarinnar, vegna þess að
- 3) ekki þurfti að byggja meira til að fullnægja íbúðapörfinni.

Verðlagsráð sjávarútvegsins

Í tíð hafta- og uppbótakerfisins voru að jafnaði meiri eða minni erfiðleikar á ákvörðun fiskverðs við hver áramót. Afleiðingin varð sú, að oft og tíðum stöðvaðist fiskiskipafлотinn og hóf ekki veiðar, fyrr en komið var nokkuð fram á vertíð. Það féll í hlut ríkisstjórn- ar að koma á samningum um fiskverðið, enda var verðið oftast raunverulega ákveðið af ríkisstjórn, þar sem það var háð ákvörð- un ríkisvaldsins varðandi uppbætur á hverjum tíma.

Þegar núverandi ríkisstjórn tók við völdum, var gert ráð fyrir, að frjálsir samningar yrðu um fiskverðið. Það kom hins vegar í ljós, að sú skipan gekk ekki vel, þar sem erfiðleikar voru á að koma á frjálsu samkomulagi. En mikið veltur að sjálfsögðu á því, að ákvörðun fiskverðs geti gengið sem fljótast og snurðuminnst, svo að dráttur á þeirri ákvörðun verði ekki til þess, að útgerðin stöðv- ist á vertíð.

Af þessum sökum fékk núverandi ríkisstjórn sett lög nr. 97/1961 um verðlagsráð sjávarútvegsins. Samkvæmt lögum þessum er komið á fót verðlagsráði sjávarútvegsins, og skipar sjávarútvegs mála- ráðherra menn í verðlagsráði eftir tilnefningu fiskisöluáðila annars vegar og fiskkaupenda hins vegar.

Aðalverkefni verðlagsráðs eru að:

- 1) Að ákveða lágmarksverð á öllum tegundum þess sjávarafla, sem sendur er til vinnslu hér á landi eða setja skal í skip eða annað flutningatæki til útflutnings óunninn,
- 2) fylgjast með markaðsverði sjávarafurða á erlendum mörkuð- um á hverjum tíma,
- 3) safna gögnum um framleiðslukostnað hinna ýmsu framleiðslu- greina sjávarútvegsins, svo og að safna öðrum þeim gögnum, sem ákvarðandi kunna að vera um verð á sjávarafla.

Ef ekki næst einróma samkomulag í verðlagsráði um verð í ein- stökum atriðum eða verð sjávarafla í heild fyrir tilskilinn tíma, ber að vísa ágreiningsatriðunum til sérstakrar yfirnefndar. Fellir yfirnefndin fullnaðarúrskurð um ágreiningsatriði og ræður meiri- hluti atkvæða úrslitum.

Ákvarðanir verðlagsráðs eru bindandi sem lágmarksverð, og má enginn selja sjávarafla undir því verði, sem ákveðið hefur verið.

Sérstök viðræðunefnd fiskseljenda og fiskkaupenda undirbjó frum- varp að lögum þessum og átti viðræður við samtök þessara aðila, sem töldu að mál þessi yrðu eigi leidd til lykta á farsælli hátt en þann, að komið yrði á fót sérstakri verðlagsstofnun fyrir sjávar- útveginn.

Með lagasetningu þessari hefur það gerzt, að

- 1) farið er inn á nýja braut í kjaramálum með því að fela sérstökum dómstóli úrskurðarvald í kjaramálum.
- 2) tryggt er, að útgerð stöðvist ekki, vegna þess að ekki hafi náðst samkomulag um fiskverð.

Vinarkveðjur

Á þessu kjörtímabili hafa Framsókn og kommúnistar staðið saman í órjúfandi fylkingu gegn ríkisstjórninni. Með Eysteín Jónsson og Einar Olgeirsson í broddi fylkingar hafa þeir sameinast í ofsafengnum áróðri sínum gegn viðreisnarstefnunni. Eðli þessa bandalags má nokkuð marka af kveðjum þeim, sem hér fara á eftir milli þeirra vina.

Kveðja Eysteins:

„Forustulið kommúnista sveitist hér blóðinu við að koma á þjóðskipulagi kommúnismans, einræðisríki og lögregluríki á miðaldavísu. Þetta eru hrein pólitísk nátttröll, hreinir afturhaldsmenn, sem boða afsal flestra mann- og þjóðfélagsréttinda, sem beztu menn mannkynsins hafa fórnað lífi sínu til þess að fá viðurkennd. Forustulið kommúnista er fimmta herdeild kommúnismans á Islandi og vinnur í þágu heimsyfirráðastefnu kommúnismans.

(Alþt. 1953, D, bls. 526).

Kveðja Einars:

„Annars er það athyglisvert, að Eysteinn talar mikið um það, hvaða stjórn muni taka við, en hann minnst ekki einu orði á, hvaða málefni verði samið um. Astæðan er sú, að Eysteinn einblínir á að vera í stjórn, hvernig svo sem stjórnin er. Hann er skammsýnn stjórnmalamaður og hefur engan áhuga á málefnum. Hann á enga stóra stefnu. Hann getur ekki skilið hugsjónabaráttu. Þess vegna óttast Eysteinn ekkert eins og að lenda utan ríkisstjórnar.“

(Þjóðviljinn, 6. ágúst 1959).

Fjárfesting í opinberum framkvæmdum

Síðustu árin hefur orðið stórstíg aukning á flestum sviðum opinberra framkvæmda. Dæmin eru augljós hverjum manni, er líta vill kringum sig. Um hið efnahagslega og verklega átak í þessum efnunum tala þó tölurnar skýrustu máli og gefa gleggst heildaryfirlit.

Hér fer á eftir tafla um framkvæmdir við mannvirki og bygg-

ingar hins opinbera árin 1957—1962. Allar tölur eru byggðar á föstu verðlagi, eins og það var í árslok 1962.

Fjárfesting í opinberum framkvæmdum 1957—1962.

Milljónir króna.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962*
Mannvirki og byggingar hins opinbera, alls	672	705	741	736	687	786
1. Rafvirkjanir og rafveitur	177	290	256	172	115	127
2. Hita- og vatnsveitur ..	45	60	68	68	42	93
a. Hitaveitur og jarðhitaboranir	34	44	52	53	30	75
b. Vatnsveitur	11	16	16	15	12	18
3. Samgöngur	320	216	269	328	315	346
a. Vegir og brýr	69	63	58	61	75	92
b. Götur og holræsi ..	61	58	70	66	61	66
c. Hafnir og vitar	73	54	63	71	76	70
d. Flugvellir	16	8	18	13	11	11
e. Póstur, sími og útvarp	101	33	60	117	92	107
4. Byggingar hins opinb.	130	139	148	168	215	220
a. Skólar og íþróttamannvirki	56	51	53	65	106	100
b. Sjúkrahús	33	35	31	32	26	40
c. Félagsheimili	25	38	47	55	61	60
d. Aðrar opinberar byggingar	16	15	17	16	22	20

* Bráðabirgðatölur.

Fjárfesting í mannvirkjum og byggingum hins opinbera var samtals 688 millj. kr. að meðaltali á ári í tíð vinstri stjórnarinnar, en hefur verið 736 millj. kr. að meðaltali á ári hvert ár viðreisnarstjórnarinnar, þ. e. 48 millj. kr. hærri á ári eða 7%. Þetta er út af fyrir sig ekki ýkja mikil aukning, en þó verður og að taka tillit til þess hvers eðlis fjárfestingin hefur verið á þessum tveimur tímabilum.

Framkvæmdir við virkjanir og veitur fylgjast að mestu leyti að við þróun notkunarinnar í viðkomandi greinum, en í misstórum áföngum eftir því hvernig virkjunarskilyrðum er háttað. En auðséð er, að engum tilgangi þjónar að virkja raforku, fyrr en í tæka tíð fyrir væntanlega aukningu notkunar. Fjáröflun til þessara fram-

kvæmda er og fyrst og fremst með lánnum, einkum erlendum, er greiðast á löngum tíma, og mikill hluti fjármunanna er af erlendum uppruna. Þessar framkvæmdir eru því ekki samtíma innlent átak með sama hætti og þær framkvæmdir, sem greiddar eru af venjulegum fjárveitingum og eru meir af innlendum uppruna. Þannig stóð á virkjunaráföngum, að stórfamkvæmdir á þessu sviði féllu á tímabil vinstri stjórnarinnar og næstu ár á eftir. Virkjunar- og veitufamkvæmdir námu 286 millj. kr. að meðaltali á ári í tíð vinstri stjórnarinnar. Árið 1959 voru þessar framkvæmdir talsvert meiri eða 324 millj. kr., en hafa aftur verið lægri á núverandi stjórnartímabili eða 206 millj. kr. að meðaltali ár hvert. Sem stendur er hins vegar kominn skriður á stórfelldar hitaveitufamkvæmdir, og stórfamkvæmdir í raforkumálum eru á næsta leiti. En í þessum greinum eru skilyrði til fjáröflunar hagstæðari og tryggari en nokkru sinni fyrr, og er það árangri viðreisnarinnar að þakka.

Aðrar framkvæmdir hins opinbera, samgönguframkvæmdir og opinberar byggingar hafa stóraukizt frá tímabili vinstri stjórnarinnar. Framkvæmdir þessar námu samanlagt þá 403 millj. kr. að meðaltali á ári en hafa verið á tímabili viðreisnarstjórnarinnar 531 millj. kr. að meðaltali á ári. Aukningin er 128 millj. kr. eða 32%. Athyglisvert er, að síðasta ár vinstri stjórnarinnar fóru flestar greinar þessara framkvæmda lækkandi frá árinu áður, þrátt fyrir betra árferði. Talar það sínu máli um áhuga þeirrar fylkingar á verklegum framkvæmdum, þegar á reynir.

Samgönguframkvæmdirnar jukust úr 268 millj. kr. að meðaltali á árum vinstri stjórnarinnar í 330 millj. kr. á hvert viðreisnarár. Aukningin er 62 millj. kr. eða 23%. Af einstökum greinum var 15% aukning í vega- og brúargerð, 7% í gatna- og holræsagerð, 13% í hafnargerðum. Flugvallargerð var óbreytt að meðaltali. En framkvæmdir pósts og síma jukust um 57%. Veldur þar mestu hin mikla aukning sjálfvirku kerfanna.

Byggingarframkvæmdir hins opinbera hafa aukizt stórlega frá tímabili vinstri stjórnarinnar eða úr 135 millj. kr. að meðaltali á ári í 201 millj. kr. á viðreisnartímanum. Þessi aukning nemur 66 millj. kr. eða 49%. Aukningin var 67% í skóla- og íþróttamannvirkjum. Í sjúkrahúsbyggingum voru framkvæmdir að heita má óbreyttar. Aukning í félagsheimilum, kirkjum og skyldum byggingum var 84% og í öðrum opinberum byggingum 19%.

Af framangreindum tölum má glöggt sjá, að

- 1) núverandi ríkisstjórn hefur tekið framkvæmdamál hins opinbera föstum tókum,
- 2) framkvæmdir hins opinbera hafa verið meiri í tíð núverandi ríkisstjórnar en á tíma vinstri stjórnarinnar og
- 3) staðhæfingar stjórnarandstöðunnar um hið gagnstæða eru markleysa.

Iðnlánasjóður stórefldur

Eitt af meiriháttar verkefnum þeim, sem núverandi ríkisstjórn hefur tekið sér fyrir hendur, er að efla stofnlánasjóð iðnaðarins. Iðnlánasjóður var stofnaður 1935 með því markmiði að bæta úr brýnustu lánsfjárbörf iðnaðarins. Lengst af hefur Iðnlánasjóður haft tiltölulega lítið fé til umráða. En í tíð núverandi ríkisstjórnar hefur orðið mikil breyting í þessu efni. Fyrir forgöngu iðnaðarmálaráðherra, **Bjarna Benediktssonar**, hefur sjóðurinn fengið tvívegis löng og hagstæð lán (svokallað P.L. 480 lán), fyrst 21 millj. kr. á árinu 1961 og síðan 14 millj. kr. á árinu 1962.

En auk þessara aðgerða skipaði iðnaðarmálaráðherra í marz s.l. nefnd til þess að endurskoða lögin um Iðnlánasjóð. Nefnd þessi skilaði frumvarpi að nýjum lögum fyrir sjóðinn og lagði ríkisstjórnin það fyrir Alþingi, en samþykkti það sem lög 25. marz s.l. Með lögum þessum var ákveðið, að

- 1) Iðnlánasjóður fengi nýjan tekjustofn, 0,4% gjald, sem innheimtist af iðnaðarframleiðslu í landinu og lagt er á sama stofn og aðstöðugjald.
- 2) starfssvið sjóðsins yrði aukið og honum heimilað að lána til byggingar verksmiðju- og iðnaðarhúsa og endurskipulagningar iðnfyrirtækja auk vélakaupa, sem sjóðurinn lánaði til,
- 3) veita sjóðnum lántökuheimild og heimila honum að taka allt að 100 millj. kr. lán, eða jafnvirði þeirrar fjárhæðar í erlendri mynt, ef árlegt ráðstöfunarfé sjóðsins nægir ekki til, að hann geti á viðunandi hátt gegnt hlutverki sínu.
- 4) upphæð lána sjóðsins yrði allt að 60% kostnaðarverðs,
- 5) lánstími yrði 7—15 ár og vextir skyldu ákveðnir af Seðlabanka Íslands, með samþykki iðnaðarmálaráðherra.

Með þessum aðgerðum hefur verið lagður grundvöllur að því, að bætt verði stórlega úr stofnlánabörf iðnaðarins, og til þess var rík ástæða. Á árunum 1956—1959 námu útlán sjóðsins að meðaltali á ári 2,2 millj. kr. En strax kom til úrbóta í tíð núverandi stjórnar, því að útlán sjóðsins á árunum 1960 og 1961 námu að meðaltali hvort ár 7,1 millj. kr. Enn var betur gert árið 1962 og námu þá útlán sjóðsins 13,9 millj. kr. En eftir skipulagningu sjóðsins og setningu hinna nýju laga er áætlað, að sjóðurinn hafi til ráðstöfunar til lánveitinga á árinu 1963 47,1 millj. kr. og árið 1964 46,2 millj. kr. Má af þessu marka, hve gagngerð umskipti hafa orðið í þessum málum.

Með hinum nýju lögum um Iðnlánasjóð eru mörkuð þáttaskil í lánsfjármálum iðnaðarins með því, að iðnaðarmenn og iðnrekendur taka á sig að greiða ákveðið gjald til sjóðsins á sama hátt

og útvegsmenn hafa lengi gert til Fiskveiðasjóðs Íslands og bændur gera nú til Stofnlánasjóðs landbúnaðarins. Þessi ráðstöfun var gerð í samráði við Landssamband iðnaðarmanna og Félag ísl. iðnrekenda.

Iðnaðarmálaráðherra, **Bjarni Benediktsson**, sagði um málið á Alþingi 12. febrúar s.l.:

„Þar sem það fé, sem Iðnlánasjóðurinn hefur haft yfir að ráða, hefur hvergi nærri hrokkið til jafnvel hinna brýnustu þarfa vegna hins mikla vaxtar iðnaðarins á þessu tímabili, hafa menn lengi velt því fyrir sér, á hvern hátt væri hægt að bæta úr stofnlánþörf iðnaðarins og einkanlega komið inn á Iðnlánasjóð. En fram að þessu hefur ekki náðst samkomulag við þá aðila, sem hér eiga mest í húfi. Á árinu 1960 voru þeir, sem fenguir höfðu verið til að gera álitgerð um lánaþörf iðnaðarins, beðnir að athuga um endurskoðun á lögum úf Iðnlánasjóð og hvernig hægt væri að afla meira fjár til hans. Frá þeim komu litlar raunhæfar tillögur í þessum efnunum annað en ábending um hærra framlag úr ríkissjóði, þar sem menn treystu sér þá ekki til þess að leggja á iðnaðinn sjálfan þá skyldu, að inna af hendi fé, sem rynni í þennan Iðnlánasjóð, stofnlánasjóð handa iðnaðinum. En sem kunnugt er hefur sjávarútvegurinn lengi verið gjaldlagður sjálfur til að byggja upp sína lánastofnun, sem hann síðar hefur haft not af, og nú á síðasta ári var svipaður háttur tekinn upp varðandi landbúnaðinn. Eftir það virtist enn auðsærra en áður, að yfirleitt bæri að hafa sama hátt á um iðnaðinn og var þó sá vandi þar sérstaklega fyrir hendi, að erfitt reyndist að finna við hvaða gjaldstofn skyldi miða. Það var ekki fyrr en á sl. ári, er reglurnar um aðstöðugjald voru settar á ýmis konar atvinnurekstur, sem menn fundu þann stofn, sem eðlilegt væri að byggja á.“

(Morgunblaðið, 13. febrúar 1963).

„Tölurnar tala“

Tíminn, blað Framsóknarflokksins, hefur áunnið sér óorð fyrir óvandaðan og óábyrgan málflutning. Er það ekki að ósekju. Menn nefna það „Tímasannleika“.

Lítið dæmi.

Í forystugrein Tímans 21. febrúar sl. stendur:

„Stjórnin hælir sér mjög af aukningu byggingarlána. Tölurnar tala sínu máli um það. Byggingarkostnaður hefur hækkað vegna „viðreisnarinnar“ um 54,7%, en íbúðarlán húsnæðismálastjórnar aðeins 36,6%.“

Þannig hljóðar sannleiksorð Tímans.

Hið sanna:

Vísitala byggingarkostnaðar var 132 stig, þegar viðreisnarlöggjöfin var sett í febrúar 1960, en var í febrúar 1963 180 stig.

Íbúðarlán húsnæðismálastjórnar voru fyrir viðreisn almennt í framkvæmd 70 þús. krónur á íbúð (heimild í lögum 100 þús. krónur).

Á viðreisnartímanum hafa lánin í framkvæmd verið 100 þús. krónur á íbúð, sem hafin var bygging á fyrir 1. ágúst 1961, og 150 þús. kr. á íbúð, sem byrjað hefur verið á eftir þann tíma.

Því telst rétt vera, að

- 1) byggingarkostnaður hafi hækkað á viðreisnartímanum um 36,6%, en
- 2) íbúðalán húsnæðismálastjórnar hafi ýmist hækkað um 40,2% eða
- 3) 114,2%.

Já, tölurnar tala.

Viðreisn í peningamálum

Viðreisnin hófst með víðtækum aðgerðum í peningamálum þjóðarinnar, vaxtabreytingum, ráðstöfunum til þess að hafa skynsamlega heildarstjórn á útlánum, og gengisbreytingu til afnáms hins óheillavænlega uppbótakerfis. Í kjölfarið sigldu síðan margháttaðar aðgerðir til eflingar lánastofnunarinnar, einkum fjárfestingarlánastofnunarinnar, og til þess að tryggja það, að Seðlabankinn geti rækt hlutverk sitt við stjórn peningamála.

Með aðgerðum þessum í peningamálunum var stefnt að því að treysta allan grundvöll atvinnulífs og fjármála í landinu og skapa fjárhagslega heilbrigð viðhorf í öllum atvinnurekstri, almenningi til hagsbóta og afkomuöryggis. Bankakerfið er sameign þjóðarinnar og ráðstafanir því til eflingar eru ekki gerðar vegna bankanna sem fyrirtækja. Efling bankakerfisins og traust fjárhagsleg uppbygging þess er stefna til almannaheilla, við það miðuð að koma fjárreiðum þjóðarinnar í gott horf.

Viðreisnin verður metin jöfnum höndum eftir beinum áhrifum hennar á þróun og byggingu peningakerfisins og hinum óbeinu áhrifum á framvindu sjálfs athafnalífsins, framleiðslu, fjárfestingu o. s. frv. Um bæði þessi meginatriði hefur verið fjallað hér áður í Fréttabréfinu. Hér verður peningamálunum gerð nokkru nánari skil. Í eftirfarandi töflu eru rakin helstu atriði peningamála árin 1956—1962 samkvæmt reikningum bankanna.

Helztu atriði peningamála 1956—1962.

Millj. kr.

Arslok	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962
Spariinnlán í bönkum og sparisjóðum	1234	1397	1578	1829	2203	2760	3522
Aðstaða peningastofnana gagnvart Seðlabanka netto)	+137	+126	+113	+121	+105	246	726
Aðstaða ríkissjóðs og ríkisstofnana gagnvart Seðlabanka ..	+ 71	+ 77	+ 41	23	55	155	234
Endurkeyptir víxlar í Seðlabanka	416	458	645	858	737	795	682
Heildarútlán banka og sparisjóða	2463	2745	3279	3899	4197	4548	5126
Spariinnlán í hlutfalli við heildarútlán, %	50	51	48	47	52	61	69

Spariféð í bönkum og sparisjóðum er megin grundvöllur allrar útlánastarfsemi í landinu. Sparifjármyndunin er að sjálfsögðu komin undir upphæð þjóðarteknanna á hverjum tíma og raunverulegum vexti þeirra. En að mjög verulegu leyti er sparifjármyndunin komin undir trausti manna á gjaldmiðlinum, þ. e. á stöðugleik verðlagsins og undir vaxtakjörnum. Af þessu leiddi, að spariinnlán jukust árið 1957 aðeins um 163 millj. kr. og 1958 um 181 millj. kr. Árið 1959 varð aukningin nokkru meiri, eða 251 millj. kr., enda höfðu þá verið framkvæmdar verðstöðvunaraðgerðir á ábyrgð núverandi stjórnarflokka, og vonir manna um efnahagsviðreisn höfðu tekið að glæðast. En með viðreisninni verður stórstíg aukning sparifjármyndunar og verður aukning spariinnlána meiri hvert ár af öðru, eða 374 millj. kr. ásið 1960, 557 millj. kr. árið 1961 og 762 millj. kr. árið 1962. Síðasta árið er aukningin tæp 28%, sem er langt umfram það, er aukning þjóðartekna gefur tilefni til. Samsvavar sparifjárukningin þá nær 60% af allri fjárfestingu sama árs í atvinnuvegunum.

Aðstaða peningastofnana gagnvart Seðlabankanum hefur stórbatnað á viðreisnartímanum og sama máli gegnir um aðstöðu ríkissjóðs. Báðir þessir aðilar voru í neikvæðri aðstöðu öll árslok 1956—1958, er nam talsverðum upphæðum, en höfðu samanlagt 960 millj. kr. inneign í árslok 1962. Hin bætta aðstaða peningastofnana er árangur sparifjárukningarinnar og annara ráðstafana til þess að láta þessar stofnanir bera ríkari ábyrgð á rekstri sínum og ráðstöfunum og leggja sinn skerf til söfnunar gjaldeyrisvarasjóða.

Aðstaða ríkissjóðs er hliðstæður árangur á vettvangi fjármála-stjórnar ríkisins.

Endurkeyptir víxlar í Seðlabankanum út á framleiðsluafurðir höfðu farið hækkandi ár frá ári til ársins 1959. Enn hækkðu þeir lítilsháttar fram eftir ári 1960, en hafa síðan farið lækkandi miðað við sama tíma ár hvert, þrátt fyrir stóraukið verðmæti útflutningsframleiðslunnar. Stafar þetta einkum af því, að birgðir útflutningsafurða hafa minnkað, þar sem sölur hafa gengið greiðar. Einnig hefur gjaldeyrisráðgjafi verið flýtt með töku afurðalána erlendis. Þá hafa viðskiptabankarnir og haft bolmagn til að standa sjálfir undir meiru af afurðalánunum. Allt þetta ber vitni um traustari efnahag og bætta starfshætti fyrirtækja og peningastofnana.

Heildarútlán banka og sparisjóða hafa aukizt taisvert hægar en spariféð frá upphafi viðreisnarinnar. Stjórnarandstæðingar haft haldið mjög á lofti, að með samdrætti útlána hyggðist ríkisstjórnin krepptu að athafnalífi landsmanna. En árum saman hafði viðkvæðið verið, að útlánastarfsemin væri hömlulaus og stuðlaði þannig að ofpenslu og verðbólgu. Stefna viðreisnarstjórnarinnar er að halda uppi fullri atvinnu og vaxandi framleiðslu, en hleypa útlánunum ekki svo langt að valdi verðbólgu. Aukning bankaútlána hefur því verið nokkru hægari en áður, einkum árin 1960 og 1961. En jafnframt ber að gæta þess, að verulegum lánsfjárhæðum hefur verið breytt í löng lán og hverfa þau þar með úr útlánunum banka og sparisjóða, en eru engu síður útlán til atvinnuveganna, en eru hagkvæmari en áður.

Hversu traust hin fjárhagslega uppbygging bankakerfisins er, má mjög marka af hversu hátt hlutfall spariinnlána í bönkum og sparisjóðum er, miðað við heildarútlán þeirra. Hlutfall þetta var um 50 af hundraði í árslok 1956 og 1957 og ennþá lægra næstu tvö ár á eftir. En frá og með 1960 hefur þetta hlutfall hækkað stórum og var 69% í árslok 1962. Munar geysimiklu, hve traustari fjárhagsuppbygging bankakerfisins er þá orðin heldur en var fyrir aðeins þremur árum.

Svo sem hér hefur verið rakið, ber allt að sama brunni í peningamálunum. Í stað losaralegrar stjórnar og glundroða með siendurteknu vandræðaástandi hefur tekizt farsællig heildarstjórn peningamála. Öll bygging peningakerfisins hefur verið gerð traustari, jafnframt því sem það hefur verið gert færara um að gegna hlutverki sínu í stjórn hagsmálanna til að verjast áföllum og rata rétta leið til varanlegra framfara. Þetta er hin ákjósanlegasta baktrygging atvinnu og lífskjara almenningi til handa.

Eiga Framsóknarmenn og kommúnistar að fá tækifæri til að svipta fólkið þessari tryggingu?

Stórfelld tollalækkun og endurbót á tollskrá

Eitt hinna þýðingarmestu mála, sem núverandi ríkisstjórn hefur hrundið í framkvæmd, er endurskoðun tollalaga og stórfelld tollalækkun. Í desember 1959 fól Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, sérstakri nefnd að endurskoða gildandi lög um tollskrá svo og önnur gildandi lög um aðflutningsgjöld. Var hér um að ræða geysimikið verk og vandasamt. Þágildandi tollskrá var frá árinu 1939. En síðan höfðu tollamálin lent í meiri flækju en dæmi þekkjast til í nokkru landi. Það var svo um skeið, að ár eftir ár var nýjum tollum bætt við eða þeim gömlu breytt. Hér var um að ræða skilgetið afkvæmi haftakerfisins og verðblóguástandsins. Þurfti stöðugt að grípa til ráðstafana til að halda sjávarútveginum gangandi og í þeim tilgangi var oft gripið til ráðstafana í miklu fljótræði. Réðu þá allajafnan þau sjónarmið, að

- 1) nýir tollar voru álagðir, til þess að standa undir þeim upp-bótum, sem sjávarútvegurinn þurfti, svo að rekstur hans stöðvaðist ekki og
- 2) vísitölunni yrði haldið niðri með því að hækka aðflutningsgjöld á þeim vörum, sem ekki komu inn í vísitöluna eða höfðu áhrif á hana.

Afleiðing þessa varð hinn mesti óskapnaður á allri skipan tollamála. Til að ráða bót á þessu ákvað fjármálaráðherra, að við endurskoðunina skyldi fylgt þessum höfuðreglum:

- 1) Núgildandi aðflutningsgjöld, áamt viðaukum, væri yfirleitt sameinað í eitt heildargjald (verðtoll) á hverja tollskylda vörutegund.
- 2) Samræmdur yrði eftir föngum tollur af skyldum vörum.
- 3) Verðtollur yrði ekki hærri en 125% á neinni vöru.
- 4) Heildartekjur ríkissjóðs af aðflutningsgjöldum rýrnuðu ekki um of.
- 5) Um flokkun og niðurröðun vara í nýju tollskránni yrði fylgt hinni alþjóðlegu tollskrárfyrirmynd, Brüssel-skránni svo-nefndu.

Samkvæmt þessari stefnu var frumvarp að nýrri tollskrá samið og lagt fyrir Alþingi í marz s.l. og samþykkt sem lög frá Alþingi 19. apríl s.l. Setning hinna nýju laga um tollskrá þýðir, að

- 1) grundvallarbreyting hefur verið gerð á skipan og starfstilhögun í tollamálum,
- 2) tollar hafa verið lækkaðir miðað við innflutningsmagnið 1962 um 100 millj. kr. og svarar það til, að tollbyrði landsmanna lækki um 8,3%.

Um endurskoðun tollskrárinnar segir Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, í dagblaðinu Vísir 27. marz s.l.:

„Tollar og önnur aðflutningsgjöld voru orðin svo flókin að ekki var lengur við unað. Margar tegundir aðflutningsgjalda voru lagðar á flestar vörur með mismunandi prósentum, reiknaðar á mismunandi grunnverði. Var það orðið á fæstra manna færi að reikna rétt þau torráðnu dæmi. Hefur þessi flækja öll kostað ótrúlega vinnu fyrir ríkið og innflytjendur, valdið óþarfa skriffinnsku, töfum og kostnaði. Eitt meginatriði við endurskoðun tollskrárinnar var því að gera hana einfalda og óbrotna. Í stað þess aragrúa af gjöldum, sem í gildi hafa verið, kemur nú einn verðtollur, reiknaður af einum og sama grunni. Óþolandi ósamræmi var orðið um tolla af samskonar eða svipuðum vörum. Stundum hafði slíkt ósamræmi verið lögfest vitandi vits, en stundum af vangá Nú er reynt að samræma tollana, flokka í sama flokk þær vörur, sem saman eiga að eðli málsins. Oftollur margra vara var orðin slík, að engin dæmi þess voru meðal vestrænna, frjálsra þjóða. Leiddi þetta af sér þrennt: Óhóflegt verð á þessum vörum, stórfelld smygl og tekjutap ríkisins. Voru þess dæmi að tollar komust yfir 300%“.

(Vísir, 27. marz, 1963).

Eysteins eigin orð

Það þykir fara út fyrir takmörk heilbrigðrar skynsemi, þegar stjórnarandstaðan, með Eystein Jónsson í fararbroddi, heldur því fram, að þjóðlífið mótist í dag af stöðnun og samdrætti í framkvæmdum og atvinnurekstri. En út yfir allan þjófabálk tekur, þegar því er haldið fram, að núverandi ríkisstjórn sé í hefndarhug gagnvart almenningi í landinu og vinni vísitandi að skemmdarverkum með því að skapa kreppu og atvinnuleysi.

Um þetta segir Eysteinn:

„Það er vist að mörgum hitnar í hamsi, er nú verður haldið áfram kreppustefnunni og ný verðhækkunaralda látin skella yfir. Ég tala nú ekki um, ef nýrri gengislækkun yrði skellt á að tilefnislausu. Menn líta á það sem hreint skemmdarverk og blöskrar alveg ábyrgðarlaust skraf fjármálaráðherrans um þau efni.“

(Tíminn, 12. júlí 1961).

Einnig segir Eysteinn:

*„Ráðherrann vildi þó ekki muna í svipinn, að einn höfuð-
þáttur viðreisnarinnar var einmitt sá, að minnka fram-
kvæmdir og draga úr eftirvinnunni og koma síðan á hæfi-
legu atvinnuleysi.“*

(Tíminn, 8. ágúst 1961).

Enn segir Eysteinn:

*„Gengislækkunin er gerð sem pólitísk hefndarráðstöfun í
garð almennings fyrir að hafa kjarasamningana nokkuð
öðruvísi en ríkisstjórnin vildi. Gerð í reiði til að hræða
fólk frá því að halda fram rétti sínum.“*

(Tíminn, 15. ágúst, 1961).

Loks segir Eysteinn:

*„Allt þetta sýnir, hversu hættulegur sá þingmeirihluti er,
sem nú hefur sölsað til sín meirihlutavaldið og hvílik lífs-
nauðsyn það er að hnekkja honum við allra fyrsta tækifæri.
Það er meðal annars alveg ljóst að varanlegar kjarabætur
eru óhugsandi hér, fyrr en þessum meirihluta hefur verið
hnekkkt.“*

(Tíminn, 16. ágúst, 1961).

Þessu svarar bezt sami Eysteinn:

*„Ég held, að þeir menn, sem láta sér til hugar koma, að
nokkur ríkisstjórn skapi að yfirlögðu ráði krepptu, til þess að
geta rýrt afkomu almennings á meðan hún situr að völdum,
séu í því ástandi andlega, að þeir þurfi annarar hjúkrunar
við en þeirrar, sem hægt er að veita í svona umræðum.“*

(Alpt. 1947, B. bls. 124).

Útgefandi: Miðstjórn Sjálfstæðisflokksins.
Ábyrgðarmaður: Þorvaldur Garðar Kristjánsson.
Ísafoldarprentsmiðja h.f.

Breytingar á ríkisstjórninni

Ólafur Thors, þáverandi forsætisráðherra, gaf út tilkynningu 12. nóvember síðastliðinn svohljóðandi:

„Læknar mínir hafa tjáð mér, að mér sé nauðsynlegt að taka mér algjöra hvíld frá störfum í nokkra mánuði. Ég get því ekki unnið að lausn hinna ýmsu vandamála, sem framundan biða. Haustið 1961 stóð svipað á fyrir mér. Tók ég mér þá hvíld frá störfum í þrjá mánuði. Ég tel ekki rétt að hafa sama hátt á nú og hef því ákveðið að biðjast lausnar frá embætti mínu“.

Ákvörðun Ólafs Thors var tilkynnt á fundi, sem haldinn var í þingflokki Sjálfstæðismanna sama dag. Var þar samþykkt einróma að óska þess, að **Bjarni Benediktsson**, formaður Sjálfstæðisflokksins, tæki við embætti forsætisráðherra.

Sama dag var haldinn fundur í þingflokki Alþýðuflokksins og var þar ályktað, að þar sem ákvörðun forsætisráðherra væri ekki tekin af stjórn málaástæðum heldur vegna heilsu hans, breyti þessir viðburðir engu um afstöðu Alþýðuflokksins til ríkisstjórnarinnar.

Á fundi í þingflokki Sjálfstæðisflokksins 13. nóvember, var samþykkt einróma, að **Jóhann Hafstein**, bankastjóri, skyldi taka sæti dómsmálaráðherra í ríkisstjórninni í stað Bjarna Benediktssonar.

Á fundi ríkisráðs 14. nóv. féllst forseti Íslands á lausnarbeiðni Ólafs Thors. Jafnframt skipaði forseti Bjarna Benediktsson forsætisráðherra og Jóhann Hafstein, alþingismaður, ráðherra í ráðuneyti Íslands með þau málefni, sem Bjarni Benediktsson hafði með höndum.

Sama dag var haldinn fundur í sameinuðu Alþingi og tilkynnti þar Bjarni Benediktsson, forsætisráðherra, þær breytingar, sem gerðar höfðu verið á ráðuneyti Íslands. Sagði forsætisráðherra að lokum:

„Sú breyting, sem á ríkisstjórninni er orðin, hefur verið gerð vegna veikinda Ólafs Thors, en ekki af stjórn málaástæðum. Ný ríkisstjórn hefur ekki verið mynduð, heldur kemur einungis maður í manns stað, svo sem óhjákvæmilegt er. Að öðru leyti er

stjórnin hin sama. Hún er studd af sömu flokkum og fylgir sömu stefnu og áður. Víst er það mikil breyting, að Ólafur Thors hefur látið af ráðherrastörfum. Hann er nú aldursforseti Alþingis, hefur setið lengst á þingi af núverandi þingmönnum og hefur frá upphafi verið í hópi þeirra, sem mest hefur að kveðið. Í dag eru rétt 31 ár frá því að Ólafur Thors varð fyrst ráðherra. Tæpum 10 árum síðar myndaði hann sína fyrstu ríkisstjórn, hina fyrstu af fimm, sem hann hefur veitt forustu. Sem betur fer er ekki efni til að halda nú minningarræðu um Ólaf Thors. Þingheimur sameinast um þá ósk, að hvíldin, sem hann tekur sér, verði til þess, að hann nái góðri heilsu á ný og eigi langt og farsælt líf fyrir höndum. Allir vonum við að sjá hann skjótlega heilan og hressan hér í þingsölunum. Megi þjóðin sem allra lengst njóta hans mikla mannvits, lífsreynslu, vísýni og frábærrar samningalipurðar. Enginn hefur verið honum lagnari að laða saman ólíkar skoðanir. Á þessum hæfileikum hefur oft þurft að halda á Alþingi og í íslenzku þjóðlífi. Þeirra þarf við nú ekki síður en áður. Þess vegna ríkir einlægur söknuður í huga okkar fylgismanna hans og samstarfsmanna. Um leið og ég þakka Ólafi Thors forustuna, sem hann veitti ríkisstjórninni síðustu fjögur árin, óska ég okkur öllum úrræðagæða hans, umburðarlyndis og sáttfýsi.“

Að lokinni ræðu forsætisráðherra tóku til máls formenn þingflokka Framsóknarflokksins og Alþýðubandalagsins, þeir Eysteinn Jónsson og Lúðvík Jósefsson og lýstu því yfir, að afstaða flokka þeirra til ríkisstjórnarinnar væri óbreytt.

Úrslit alþingiskosninganna 9. júní 1963

Í alþingiskosningunum 9. júní síðastliðinn skiptust atkvæði milli stjórnsmálaflokka eftir kjördæmum sem hér segr:

Kjördæmi	Alþ.fl.	Fr.fl.	Sj.fl.	Alþ.b.	Óh. kjós.	Samt.
Reykjavík	5730	6178	19122	6678		37708
Vesturland	912	2363	2019	739		6033
Vestfirðir	692	1743	1713	744		4892
Norðurland vestra	537	2135	1765	663		5100
Norðurland eystra	1012	4530	2856	1621		10019
Austurland	250	2804	1104	905	143	5206
Suðurland	760	2999	3402	955		8116
Reykjanes	2804	2465	5040	1969		12278
Samtals	12697	25217	37021	14279	143	89352

Atkvæði skiptust hlutfallslega þannig milli stjórnsmálaflokka eftir kjördæmum:

Kjördæmi	Alþ.fl.	Fr.fl.	Sj.fl.	Alþ.b.	Óh. kjós.
	%	%	%	%	%
Reykjavík	15.2	16.4	50.7	17.7	
Vesturland	15.1	39.2	33.5	12.2	
Vestfirðir	14.1	35.7	35.0	15.2	
Norðurland vestra	10.5	41.9	34.6	13.0	
Norðurland eystra	10.1	45.2	28.5	16.2	
Austurland	4.8	53.9	21.2	17.4	2.7
Suðurland	9.4	36.9	41.9	11.8	
Reykjanes	22.8	20.1	41.1	16.0	
	14.2	28.2	41.4	16.0	0.7

Kjörnir þingmenn skiptast þannig milli stjórnsmálaflokka:

Kjördæmi	Alþ.fl.	Fr.fl.	Sj.fl.	Alþ.b.	Samtals
Reykjavík	2	2	6	2	12
Vesturland	1	2	2		5
Vestfirðir		2	2	1	5
Norðurland vestra		3	2		5
Norðurland eystra		3	2	1	6
Austurland		3	1	1	5
Suðurland		3	3		6
Reykjanes	1	1	2	1	5
	4	19	20	6	49
Landskjörnir	4		4	3	11
Alls	8	19	24	9	60

Traustyfirlýsing kjósenda

Í alþingiskosningunum 9. júní síðastliðinn lagði ríkisstjórnin fyrir kjósendur stefnu þá, sem fylgt hafði verið síðasta kjörtímabil og hét því að halda áfram sömu stefnu, ef þjóðin veitti henni traust. Þjóðin kvað upp ótvíræðan dóm með því, að stjórnarflokkarnir fengu,

- 1) meirihluta á Alþingi
- 2) meirihluta kjósenda og meira að segja
- 3) aukinn meirihluta kjósenda.

Stjórnarflokkarnir juku fylgi sitt hjá þjóðinni úr 54.9% í haustkosningunum 1959 upp í 55.6%. Hins vegar fengu stjórnarflokk-

arnir einum þingmanni færra nú en 1959. Stafar það af því, að ekki næst jöfnuður milli flokka með uppþótarþingsætum, því að enn er kjörfylgi Framsóknarflokksins ekki í samræmi við þingmannatölu hans, þrátt fyrir kjördæmabreytinguna.

Sjálfstæðisflokkurinn jók fylgi sitt úr 33800 atkvæðum í haustkosningunum 1959 upp í 37021 atkvæði nú og úr 39.7% gildra atkvæða upp í 41.4%. Hann hlaut nú 24 þingsæti eins og í haustkosningunum 1959.

Alþýðuflokkurinn minnkaði fylgi sitt úr 12909 atkvæðum í haustkosningunum 1959 niður í 12697 atkvæði nú og hlutfallstölu sína úr 15.2% í 14.2% og hlaut 8 þingsæti í stað 9 áður. Við þennan samanburð er þess að gæta, að kosningarnar haustið 1959 voru Alþýðuflokknunum óvenju hagstæðar.

Bjarni Benediktsson, formaður Sjálfstæðisflokksins, segir um kosningaúrslitin:

„Stjórnin hefur hlotið ótvíræða traustsyfirlýsingu kjósenda. Vegna óhagstæðra hlutfalla í einstökum kjördæmum hefur að vísu eitt þingsæti tapast, en starfshæfur meirihluti helzt á Alþingi. Er það í fyrsta skipti, að stjórn, sem starfað hefur áður heilt kjörtímabil, hlýtur fylgisaukningu og verulegan meirihluta allra kjósenda. Ég tel sjálfsagt, að stjórnarflokkarnir haldi áfram samstarfi, svo sem þeir lýstu báðir yfir fyrir kosningar. Eins og dómur þjóðarinnar sýnir, þá telur hún, að stjórnin hafi unnið heillarík störf. En margur vandi er enn óleystur, og munum við enn sem fyrr leggja okkur fram að verða þess trausts verðir, sem okkur hefur verið sýnt. Sjálfstæðisflokkurinn hefur nú unnið einn sinn mesta kosningasigur og vil ég í nafni flokksins þakka öllum þeim, sem hlut eiga að því, að sigur hefur unnið.“

(Morgunblaðið 11. júní 1963).

Flokksráð Sjálfstæðisflokksins samþykkti á fundi sínum 21. júní síðastliðinn eftirfarandi tillögu:

„Þar sem lýst var yfir því af hálfu beggja stjórnarflokkanna fyrir kosningar, að þeir myndu halda áfram samstarfi um ríkisstjórn, ef þeir hlýtu nægilegt fylgi til þess, þá telur flokksráðið það rökrétta afleiðingu kosningaúrslitanna, að samstarfið haldi áfram á sama grundvelli í megin atriðum og lagður var á síðasta kjörtímabili.“

Að vel yfirlögðu ráði

Þegar úrslit alþingiskosninganna 9. júní s.l. voru kunn, var það ljóst, að þjóðin hafði veitt stjórnarflokkunum ótvírætt og mikið traust. Stjórnarflokkarnir höfðu lagt fyrir þjóðina ákveðna stefnuskrá og þjóðin hafði falið þeim að framkvæma hana. Slíkri ákvörðun ber að fylgja og slík ákvörðun gildir, þar til málin eru á ný borin undir þjóðina í almennum kosningum. Sá er háttur lýðræðisins og þingræðisskipulagsins.

Allir lýðræðissinnar skilja þetta, enda fær okkar lýðræðis- og þingræðisskipulag ekki staðizt nema á þessu ríki almennur skilningur. Kommúnistar og aðrir einræðisseggir virða hins vegar ekki þessar leikreglur lýðræðisins. Þegar þeim líkar ekki úrskurður þjóðarinnar, vilja þeir ekki hlíta honum. Þeir vilja fara sínu eigin fram og bætir þar engu um, hvort þeir gera það í nafni verkalýðssamtakanna eða Alþingis götunnar. Þetta kom glögglega fram, þegar formenn stjórn mála flokkanna sögðu álit sitt á úrslitum kosninganna í Ríkisútvarpinu 11. júní síðastliðinn. Þá sagði formaður Alþýðubandalagsins, **Hannibal Valdimarsson**, meðal annars:

„Viðreisnarflokkarnir hafa nú tilkynnt þjóðinni, að viðreisninni verði áfram haldið. Þeirri stefnu er Alþýðubandalagið og verkalýðssamtökin andvíg í grundvallaratriðum. Þeirri stefnu viljum við hnekkja. Þess vegna boðar Alþýðubandalagið nú stríð en ekki frið og það veit, að viðreisninni verður hnekk.“

Menn urðu forviða við að heyra slíka yfirlýsingu. Ekki vegna þess, að þeim kæmi á óvart hin raunverulega afstaða og virðing kommúnista fyrir lýðræði okkar og þingræði, heldur hitt, að hér var af óvenjulegri hreinskilni mælt. En margur spurði, hvort ekki hefði Hannibal hér mælt af fljótræði, svo sem hann á vanda til. En hér hefur allur vafi verið af tekinn. Hannibal hefur sjálfur tjáð sig um þetta efni í blaðagrein, í Frjálsri þjóð 29. júní s.l. Þar segir meðal annars:

„Ég sagði því hreinskilnislega: Alþýðubandalagið boðar stríð en ekki frið. Og það var í engu fljótræði sagt, heldur sem sjálfsagður hlutur og að vel yfirlögðu ráði.“

Ekki hefur Hannibal látið sitja við orðin tóm. Hann hefur undanfarna mánuði haft forustu um óvenjulega kaupdeilu- og verkfallsbaráttu. Það hefur verið hans stríð til þess að „viðreisninni verði hnekk“.

Kjaradómur

Launahækkunar opinberra starfsmanna hafa mjög verið á dag-skrá síðan kjaradómur kvað upp úrskurð sinn á síðastliðnu sumri. Kjaradómur á sér forsögu og eftirmála, lærdómsríkan og athyglis-verðan.

Þegar lögin um kjarasamninga opinberra starfsmanna voru samþykkt á Alþingi 1962, voru þeim fylgjandi allir þingflokkar, stjórnarandstaðan jafnt sem stjórnarliðið. Með lögnum var opinberum starfsmönnum veittur samningsréttur og sérstakur kjaradómur settur á fót, er skyldi útkljá málin, ef samningaumleitarnir bæru ekki árangur.

Öllum kom saman um þörf kauphækkana til opinberra starfsmanna. Almennt var viðurkennt, að þeir hefðu orðið aftur úr á undanförunum árum og þyrftu því almennt að fá kjarabætur. Brýn nauðsyn var á að rétta hlut þeirra, sem miklum tíma og fé höfðu varið til náms og sérstakar kröfur voru til gerðar um menntun, sérhæfni og ábyrgð. Leiðréttinga var hér þörf og á það var lögð áherzla eigi síður af stjórnarandstöðunni en ríkisstjórninni.

Með því að viðurkenna samningsrétt opinberra starfsmanna hafði ríkisstjórnin sýnt hagsmunamálum opinberra starfsmanna meiri skilning en ríkisstjórnir höfðu áður gert. Því var treyst, að opinberir starfsmenn færu með hinn nýfengna samningsrétt af stillingu og hófsemi. Létu ekki öfgamenn og æsingaseggi villa sér sýn. Valt nú mikið á, að hinn nýfengni samningsréttur væri hagnýttur og samningar tækjust milli opinberra starfsmanna og ríkisstjórnarinnar. Ella var málið úr höndum þessara aðila og komið í hendur kjaradóms, sem er óháður dómstóll og skipaður að meirihluta af Hæstarétti.

Bandalag starfsmanna ríkis og bæja, sem lýtur svokallaðri vinstri forustu Framsóknar og kommúnista, lagði fram launakröfur sínar í októbermánuði 1962. Þær kröfur fólu í sér meðal annars:

- 1) Meðalhækkun launa var 120% eða rúmlega tvöföldun launa. Launagreiðslur ríkisins voru um 500 milljónir króna á ári og áttu þær því að hækka um 600 milljónir króna. Til þess að standa undir þessum nýju útgjöldum hefði þurft að hækka allar álögur á landsfólkinu um ca. 30%.
- 2) Í lægsta launaflokki skyldu laun vera kr. 5.050,00 á mánuði en í hæsta launaflokki kr. 32.800,00 á mánuði eða 6½ sinnum hærri.

Þessar kröfur vöktu mikla athygli og undrun. Stjórnarandstaðan taldi hins vegar slíkar kröfur sjálfsgæðar og eðlilegar, enda voru þær fram komnar að undirlagi Framsóknar og kommúnista með

tilstilli stuðningsmanna þeirra í stjórn Bandalags starfsmanna ríkis og bæja.

Tillögur, sem fram voru lagðar af hálfu ríkisstjórnarinnar, fólu í sér meðal annars:

- 1) Meðal hækkun launa var 16% og auknar launagreiðslur voru taldar nema um 80 milljónum króna á ári.
- 2) Laun í lægsta launaflokki skyldu vera kr. 3.500,00 á mánuði en í hæsta launaflokki kr. 14.700,00 á mánuði eða um 4 sinnum hærri en lægsti launaflokkur.

Ekki var það lítið, sem bar á milli kröfugerðar Bandalags starfsmanna ríkis og bæja og tilboðs ríkisstjórnarinnar. Varð nú ríkisstjórnin fyrir miklu ámæli. Tilboð hennar þótti langt fyrir neðan það að geta orðið nokkur viðræðugrundvöllur. Stjórnarandstaðan sparaði ekki stór orð í þessu sambandi. Ríkisstjórnin var sökuð um ranglæti, skollaleik, hættulegt framferði og ósæmandi hegðun. Dæmi skulu nefnd.

Formaður B.S.R.B., framsóknarmaðurinn Kristján Thorlacius, sagði í viðtali við Tímans 8. febrúar s.l.:

„En tilboð eins og það, sem liggur fyrir núna, er hið mesta smánarboð. Við erum ekki aðeins óánægðir með það, við teljum það hreinustu fjarstæðu“.

Þjóðviljinn segir í forustugrein 9. febrúar s.l. meðal annars:

„Ríkisstjórnin hefur loksins lagt fram tillögur sínar um nýja kjarasamninga fyrir opinbera starfsmenn. Þeirra hefur verið beðið með mikilli óþreyju, en því miður hefur árangurinn reynt standa í öfugu hlutfalli við eftirvæntinguna. . . . Enginn þarf að efast um að opinberir starfsmenn standi í heild bak við þunga dóma forustumanna sinna, og það er mikið alvöru mál“.

Í forustugrein Þjóðviljans 13. febrúar s.l. segir:

„Ríkisstjórnin veit jafn vel og aðrir, að þetta tilboð fær engan veginn staðizt og að kjarabæturnar til opinberra starfsmanna hljóta að verða miklum mun meiri“.

Í forustugrein Tímans 16. febrúar s.l. segir:

„Skollaleikur sá, sem ríkisstjórnin hefur nú í frammi við opinbera starfsmenn, er bæði hættulegur og ósæmandi landsstjórn, sem vill halda virðingu sinni. Málið er nú komið á það

stig, að yfir vofir að leiða muni til hættulegrar hörku og úlfúðar í sambúð ríkisins og starfsmanna þess. . . . Allt þetta veldur furðu manna um það, hvernig ríkisstjórnin hefur komið fram í þessu máli og eigi ekki illa að fara, verður hún að bæta ráð sitt og breyta tillögnum í raunhæfari átt. Það er óþolandi, að ríkisstjórn leiki sér að því að spilla þeim grundvelli, sem komið er vel á veg að leggja til sæmilegrar sambúðar ríkisins og starfsmanna þess, með því að varpa framan í þá augljósu og viðurkenndu ranglæti einu við samningaborðið“.

Þegar ekki gekk saman milli ríkisstjórnarinnar og B.S.R.B. gekk málið til kjaradóms og í úrskurði hans fólst meðal annars:

- 1) Laun hækkðu að meðaltali um 45% og svarar það til 200 milljóna króna útgjaldaaukningar hjá ríkissjóði.
- 2) Laun í fyrsta launaflokki voru ákveðin kr. 4.800,00 á mánuði en í hæsta launaflokki kr. 19.910,00 á mánuði eða um 4 sinnum hærri en í lágsta launaflokki.

Eftir úrskurð kjaradóms hefur stjórnarandstaðan lagt megin áherzlu á að hvetja hverja stétt og hvern starfshóp til að gera nýjar og auknar kröfur, vegna þeirra kjarabóta, sem opinberir starfsmenn fengu. Jafnframt hefur því verið haldið fram, að opinberir starfsmenn fái miklu hærri laun en þeir eigi að fá og því beri að lækka þau. Stjórnarandstaðan hefur ekki þreytt á þessum málflutningi við öll möguleg tækifæri. Þannig sagði **Hannibal Valdimarsson** t. d. í ræðu á Alþingi 4. nóvember s.l. við aðra umræðu í neðri deild um frumvarp um launamál og fleira:

„Ein af ástæðunum til þess, að verkamenn bera nú fram hærri kröfur um kjarabætur en þeir hafa áður gert, er það, að þeir vilja ekki una því, að í þjóðfélagi okkar skapist sá regin ójöfnuður í launum hinna hæstlaunuðu og lægstlaunuðu, sem mótaður er með kjaradómnum.

Það er verið og það var áreiðanlega tilgangurinn með niðurstöðu kjaradóms og að minni hyggju með vilja og vitund ríkisstjórnarinnar, að hér yrði gerð tilraun til að mynda nýja stéttaskiptingu í þjóðfélaginu meðal launastéttanna eins og á öðrum sviðum þjóðfélagsins“.

Niðurstaða:

Stjórnarandstaðan

- 1) krefst samræmingar launa opinberra starfsmanna við laun á almennum vinnumarkaði,
- 2) stendur að málatilbúnaði B.S.R.B. um 120% meðaltalshækkun launa og um 650% launamismun,

- 3) fordæmir tilboð ríkisstjórnarinnar um 16% meðaltalshækkun launa og um 400% launamismun sem of lágt,
- 4) hallmælir úrskurði kjaradóms um 45% meðaltalshækkun launa og um 400% launamismun sem of hátt,
- 5) álasar ríkisstjórninni fyrir úrskurð óháðs dómstóls,
- 6) krefst samræmingar launa á almennum vinnumarkaði við laun opinberra starfsmanna.

Nýmæli í fjármálastjórn ríkisins

Árið 1932 voru sett lög um Jöfnunarsjóð ríkisins. Tilgangur þessara laga var sá að leggja til hliðar í sérstakan sjóð nokkuð af umframtekjum ríkisins, þegar gott væri í ári. Úr þessum sjóði skyldi verja fé til verklegra framkvæmda, „þegar atvinnubrestur er hjá verkalýð landsins og afturkippir í framkvæmdum“.

Í blaðagrein í Vísi 23. janúar s.l. vakti **Gunnar Thoroddsen**, fjármálaráðherra, athygli á því, að lögin frá 1932 um Jöfnunarsjóð hefðu aldrei komið til framkvæmda. Á árinu 1962, þegar 30 ár væru liðin frá lögfestingu þessarar hyggilegu hugmyndar, kvað hann töluverðan tekjuafgang hafa orðið hjá ríkissjóði. „Það væri nú ráð að leggja álitlega fúlgú af þessum tekjuafgangi í Jöfnunarsjóðinn og safna þannig í kornhlöður til mögru áranna“.

Samkvæmt ríkisreikningnum árið 1962 var greiðsluafgangur ríkissjóðs á árinu 162 millj. króna. Um ríkisreikninginn fyrir 1962 sagði fjármálaráðherra í fréttauka í Ríkisútvarpinu 23. júlí s.l.:

„Eins og nú er ástatt í efnahagsmálum, framkvæmdir miklar, atvinnulíf blómlegt og víða skortur á vinnuafli, er ekki rétt að verja neinu af greiðsluafgangi ríkissjóðs til aukinna framkvæmda nú. Fyrir rúnum þrem tugum ára voru sett lög um Jöfnunarsjóð ríkisins. Samkvæmt þeim lögum skal leggja í þann sjóð tekjuafgang ríkissjóðs, þegar hann fer fram úr tiltekinni upphæð. Fé úr þessum sjóði má aðeins nota til þess að lækka skuldir ríkisins, mæta tekjuhalla ríkissjóðs, ef svo ber undir, en fyrst og fremst skal nota fé sjóðsins til þess að auka atvinnu og framkvæmdir, þegar atvinnubrestur verður og afturkippur í framkvæmdum. Þessi lög hafa aldrei verið framkvæmd. En þau standa enn í góðu gildi. Ríkisstjórnin vill nú láta þessi merku lög koma til framkvæmda og hefur því ákveðið að leggja í Jöfnunarsjóð ríkisins 100 millj. króna af greiðsluafgangi ríkissjóðs á árinu 1962“.

(Vísir 24. júlí 1963.)

Orsakir og afleiðingar

Á undanförunum mánuðum hefur verðbólguþróunin verið helzta umræðuefnið á vettvangi stjórnmalanna. Mikið mál hefur verið flutt og miklu moldviðri hefur verið þyrlað upp af stjórnarandstöðunni. En það hefur engu breytt. Staðreyndirnar standa eftir sem áður.

Hvað hefur stuðlað að hinni sérstöku verðbólguþróun síðustu mánaða?

Svar:

- 1) Samið var um 7½% launahækkun til verkamanna í júní mánuði og í kjölfarið kom ýmist 7½% eða 13% kauphækkun til annarra launastétta.
- 2) Kjaradómur ákvað mikla kauphækkun til ríkisstarfsmanna í júlímánuði og það leiddi til samsvarandi kauphækkana hjá öðrum opinberum starfsmönnum, svo sem bankamönnum og bæjarstarfsmönnum.
- 3) Mikil almenn hækkun varð í septembermánuði á innlendum landbúnaðarafurðum.
- 4) Mikil aukning framkvæmda og innflutnings varð vegna óttans um áframhaldandi kauphækkunar og verðhækkunar og þar með gengisfall.

Var þessi verðbólguþróun ríkisstjórninni að kenna?

Svar:

- 1) Ákveðin var í frjálsum samningum milli launþega og vinnuveitenda 13% almenn kauphækkun, þrátt fyrir aðvaranir ríkisstjórnarinnar.
- 2) Lögum um kjaradóm voru samþykkt mótatkvæðalaust á Alþingi og kröfur ríkisstarfsmanna voru studdar af öðrum launþegasamtökum og þó alveg sérstaklega af stjórnarandstöðuflokkunum.
- 3) Hækkun landbúnaðarafurða var ákveðin samkvæmt lögum, sem haldizt hafa lítt breytt í tuttugu ár og allir flokkar þingsins stóðu að á sínum tíma og enginn hefur í tvo áratugi treyst sér til að flytja gagngerðar breytingartillögur við.

Hvað dvaldi ríkisstjórnina í að koma með aðgerðir til stöðvunar á óheillaþróun verðbólgunnar?

Svar:

- 1) Í framhaldi af kauphækkun til verkamanna í júní voru samningar annarra launastétta gerðir fram eftir sumri.
- 2) Framkvæmd þeirra breytinga á launakjörum, sem telja mátti beinar afleiðingar kjaradómsins í júlí stóðu lengst af fram í októbermánuð.
- 3) Vitað var, að bændur áttu rétt á breytingum á afurðaverði í septembermánuði.

- 4) Í sambandi við almennu kauphækkunina í júní varð samkomulag milli launþega og vinnuveitenda um, að sérstök rannsókn skyldi fara fram á greiðslugetu atvinnuveganna. Sú rannsókn hófst ekki fyrr en um miðjan ágúst.
- 5) Ekki var hægt að öðlast heildaryfirsýn yfir ástand og horfur í launamálum og efnahagsmálum yfirleitt, fyrr en kauphækkunar sumarsins voru um garð gengnar og verð innlendra landbúnaðarafurða hafði verið ákveðið og eitthvað yrði vitað um störf kjararannsóknarnefndar samtaka launþega og vinnuveitenda.

Hvað hefur ríkisstjórnin gert?

Svar:

- 1) Strax þegar Alþingi kom saman í október stefndi ríkisstjórnin að því, að leggja sem fyrst fram á þingi heildartillögur, sem tryggðu óbreytt gengi, afkomu útflutningsatvinnuveganna og leiðréttingu á tekjuskjöttunni láglaunafólki í vil.
- 2) Þegar yfirvofandi var verkfall prentara 1. nóvember og verkfall verzlunarmanna 4. nóvember og vitað var um miklu viðtækari verkfallsráðagerðir hinn 11. nóv. taldi ríkisstjórnin, að þjóðhættulegt væri, ef svo væri fram haldið. Var því lagt fram frumvarp um bráðabirgðafestingu kaupgjalds og verðlags til áramóta, meðan unnið væri að heildartillögum, sem tilætlunin var að leggja fyrir Alþingi.
- 3) Þegar verkalýðssamtökin féllu frá fyrirhuguðum verkföllum og buðust til að tryggja vinnufrið fram til 10. desember, frestaði ríkisstjórnin afgreiðslu kaup- og verðlagsbindingarfrumvarpsins fram til þess tíma í trausti þess, að heildarsamkomulag næðist á þeim tíma í launamálunum.
- 4) Ríkisstjórnin lagði fram tillögur 3. desember til lausnar í kjaramálunum. Þar var lagt til, að hinir lægst launuðu fengju raunverulegar kjarabætur með 8% kauphækkun og lækkun útsvars, sem jafngilti 4–5% kauphækkun. Þá var gert ráð fyrir því, að iðnaðarmenn og hliðstæðir starfshópar fengju kauphækkun er næmi 4%. Kauphækkunar voru miðaðar við það, að komizt yrði hjá breytingum á gengi krónunnar, enda yrðu gerðar ráðstafanir til að auðvelda útflutningsframleiðslunni að taka á sig þessar launahækkunar. Gert var ráð fyrir, að kjarasamningar, sem gerðir yrðu, giltu eigi skemmri tíma en til haustsins 1965, þannig að jafnvægi í verðlagsmálum gæti skapast og útflutningsframleiðslan fengi tækifæri til að tryggja hag sinn. Þessu var hafnað.

Beinn voði fyrir höndum

Strax eftir alþingiskosningarnar í sumar hóf stjórnarandstaðan að útskýra, hvers vegna hún beið ósigur sinn í kosningunum. Var þar ýmsu til tjaldað og síðan kveðið við sama tón. Einkum og sér í lagi er því haldið fram, að stjórnarflokkarnir hafi blekkst þjóðina með því að segja henni rangt til um hið raunverulega ástand efnahagsmálanna. Á þjóðinni að hafa verið sagt, að allt væri í stakasta lagi og ekkert yrði um bætt. Búið væri að kveða niður verðblóguna, sem landlæg hefur verið frá stríðslokum. Þjóðin hafi síðan átt að leggja trúnað á allar fullyrðingarnar, sem ekki hefðu átt stoð í veruleikanum, og því hafi hún veitt ríkisstjórnarflokkinum traust á röngum forsendum.

Allt þetta tal lýsir vel hugarástandi forustumanna Framsóknar og kommúnista. Þannig tala sigraðir og vonsviknir menn.

Hið sanna er, að stjórnarflokkarnir gerðu að sjálfsögðu þjóðinni grein fyrir, hvað áunnist hefði á kjörtímabilinu. En þeir létu einnig þess getið, hvað ógert væri og hver vandi steðjaði að. Það var síður en svo, að leynt væri farið með, að enn herjaði verðbólgan. **Ólafur Thors**, þáverandi forsætisráðherra, notaði t. d. tækifærið í áramótaræðu sinni til þjóðarinnar á gamlársdag 1962, til þess að benda einmitt á þann voða, sem yfir gæti vofað. Hann sagði meðal annars:

„Ég skal strax kveða upp úr með það, að í vissum aðalefnum hefur viðreisnin tekizt betur en björtustu vonir stóðu til. Hins vegar játa ég hispurlaust, að enn hefur ekki tekizt að ráða niðurlögum verðbólgunnar, enda þótt rétt sé að þjóðin standi í dag betur að vigi en fyrir þrem árum, til að fást við hana. En takizt ekki að sigrast á verðbólgunni gleypir hún fyrr eða síðar ávexti þess, sem bezt hefur tekizt. Er þá unnið fyrir gíg og beinn voði fyrri höndum“.

(Morgunblaðið 3. janúar 1963.)

Lífsspursmál

Í útvarpsumræðum um vantraust á ríkisstjórnina 6. nóvember s.l. lét Hannibal Valdimarsson sér mjög tíðrætt um kaupbindingarlög sín frá 1956. Kvað hann sig og vinstri stjórnina hafa farið á allt annan veg við undirbúning þeirrar löggjafar en núverandi ríkisstjórn við frumvarp um bráðabirgðafestingu kaupgjalds og verðlags. Árið 1956 hefði verið haft samráð við verkalýðssamtökin,

en núverandi ríkisstjórn hefði ekki skeytt því. Deildi Hannibal fast á ríkisstjórnina fyrir þessar vinnuaðferðir og ítrekaði fullyrðingar sínar. Sagði hann meðal annars:

„Ég endurtek, að lögín 1956 um festingu verðlags og kaupgjalds voru sett í fullu samráði við verkalýðshreyfinguna“.

Þetta sagði Hannibal í nóvember 1963. En skömmu eftir, að lögín frá 1956 voru sett, birtist í september—októberhefti blaðs Alþýðusambands Íslands, Vinnunnar, afsökunargrein frá Hannibal Valdimarssyni, þar sem taldar voru ástæður fyrir því, að ekki var haft samráð við verkalýðshreyfinguna um setningu laganna frá 1956 um festingu verðlags og kaupgjalds. Í grein þessari spyr Hannibal:

„Hvers vegna lét forseti Alþýðusambandsins ekki ræða þetta mál á fundum í verkalýðsfélögunum áður en lögín voru sett“.

Hannibal svarar sjálfum sér:

„Það var lífsspursmál fyrir hagsmunum vinnandi fólks, að engin vitneskja bærist um hvað til stæði, fyrr en lögín væru gengin í gildi“.

Lítt sést Hannibal fyrir.

Á akri kommúnismans

Eysteinn Jónsson hefur flestum öðrum betur lýst misnotkun kommúnista á íslenzku verkalýðshreyfingunni. Í ræðum sínum á Alþingi hefur hann margoft fyrir á árum vikið að máli þessu.

Dæmi:

„Við vitum af kenningu kommúnista, til hvers verkalýðsfélög eru að þeirra skilningi. Þau eru til þess að herða stétta-baráttuna, magna átökin. Það verða að eiga sér stað langvinnar deilur og árekstrar. Kjarabætur án tjóns og átaka eru einskis virði að dómi ósvikinna kommúnista, verri en ekkert, því að þeir fyrirvíta umbætur. Verkföll verkfallanna vegna, það er þeirra hugsun. Hagsmunir verkamanna og kommúnistaflokksins fara því ekki saman. Aldrei hefur það máskje sézt betur en nú síðustu vikurnar. Enginn kann tveimur herrum að þjóna. Það er ekki hægt að samræma það hagsmunum verkamanna að beita samtökum þeirra pólitískt á þann hátt, sem kommúnistaflokkurinn krefst“.

(Alþingistíðindi 1954, B bls. 1711—1712).

„Svo er sagt í fræðum kommúnista, að vel sé plægður akur fyrir þeirra útsæði, þar sem verðbólgan ræður ríkjum. Þeir munu hafa talið sig góða ræktunarmenn á sína visu, þegar þeir með margvíslegum störfum og undirróðri á undanförunum árum áttu góðan hlut að því að skapa það öngþveiti, sem gerði gengislækkun óumflýjanlega. Nú mun það verða helzta verk-efni þeirra á næstunni að reyna að hrinda öllu í sama fenid aftur. Aðferðin mun verða sú sama og áður og sú sama, sem þeir nota í nálægum löndum, þótt hún beri lítinn árangur þar, sem sé barátta fyrir „nýjum kjarabótum“, eins og það verður kallað. Það væri ekki vandlifað, ef það væri örugg aðferð til þess að bæta lífskjörin að knýja fram kauphækkunir“.

(Alþingistíðindi 1950, B bls. 225).

„Alls staðar er undirstrikað sambandið milli framleiðslu-afkastanna og lífskjaramma. Þetta leggja allir áherzlu á, nema auðvitað kommúnistar, þó aðeins kommúnistar utan Rússlands, því að í Rússlandi verða þeir einhvern veginn að sjá búskap sínum borgið og geta ekki leyft sér að flytja rangar kenningar um þetta efni. Í öðrum löndum er það þeirra hlutverk að rugla dómgreind manna og reyna að koma því til vegar, að menn missi sjónar á sambandinu, sem verður að vera á milli aukinnar framleiðslu og kauphækkana, sem eiga að koma að gagni. Þeirra hlutverk er að fá svokallaðar kjarabætur settar á pappír, en vinna jafnframt að því að draga úr afköstunum og framleiðslunni, til þess að koma í veg fyrir, að kjarabæturnar komist lengra en á pappírinn, óánægjan geti haldið áfram og svikamyllan stöðvist ekki“.

(Alþingistíðindi 1950, B bls. 226).

Hin síðari ár hefur Eysteinn Jónsson ekki framhaldið þessum lýsingum. Ef það mikill skaði. Mun mörgum vera forvtni á að heyra hans eigin reynslu, síðan hann lét Framsóknarflokkinn taka upp vinnubrögð kommúnista í verkalýðshreyfingunni og sjálfur gerdist dugmikill ræktunarmaður á þeim akri kommúnismans.

Jafnvel aldamótamennirnir

Talið hefur verið, að við Íslendingar höfum sótt fram til hagsældar og velmegunar á þessari öld. Talið hefur verið, að þess megi gleggst sjá merki á aðbúnaði, menntun og framtíðarmöguleikum unga fólksins, æskunnar, sem erfir landið. En ský hefur nú dregið fyrir sólu, eftir því sem aðalmálgagn Framsóknarflokksins hermir. Í forustugrein Tímans 4. nóvember 1962 er rætt um stjórnarstefnuna og segir meðal annars:

„Sú stjórnarstefna, sem fjötrar unga fólkið í landinu svo, að jafnvel aldamótamennirnir geta ekki orða bundið og telja hlut þess og skilyrði til að taka við og halda ferðinni áfram verri en á sínum æskuárum, er að líkindum versta tilræði við framfarasókn þjóðarinnar síðan hún hlaut bolmagn frelsis og sjálfstæðis“.

Hér er boðað, að viðreisnarstefnan hafi lagt fjötra á ungt fólk og svipt það árangri framfara, sem orðið hafa.

- 1) ekki einungis síðan lýðveldið var stofnað 1944,
- 2) heldur einnig allt fullveldistímabilið 1918—1944
- 3) og meira að segja allt heimastjórnartímabilið 1904—1918
- 4) og þó nokkru betur, því að unga fólkið á að vera verr sett en það var um síðustu aldamót.

Ekki er unga fólkið borið fyrir þessum upplýsingum.

En verða jafnvel aldamótamennirnir bornir fyrir slíku?

Fyrirfinnst nokkur svo forstokkaður nema forusta Framsóknarflokksins?

Forskrift að kjarabaráttu

Vorið 1955 var háð mikil verkfallsbarátta. Krafist var 30% beinnar kauphækkunar. Samið var um sem svaraði 16% kauphækkun eftir 6 vikna verkfall. Fjármálaráðherrann þá, Eysteinn Jónsson, hafði áhyggjur þungar af slíkri kjarabaráttu sem vonlegt var. Hann ræddi málið við almennar stjórn málaumræður á Alþingi 9. maí 1955. Þar gerði hann meðal annars grein fyrir, hvernig kjarabaráttu ætti að hans dómi að vera í framkvæmd og sagði:

„Í framkvæmd verður stefnan þannig, að forráðamenn verkalýðsins reyna að gera sér grein fyrir því, hvað hægt sé að hækka kaupið mikið, svo að hækkunin verði hreinn ávinningur, en kastist ekki aftur í höfuð mönnum án tafar. Það gefur dálitla bendingu um, hvernig á þessum málum er haldið á Norðurlöndum t. d., að síðasta almenn kauphækkun í Noregi var um 4%, og síðast þegar samið var í Svíþjóð, fengu flestir 3.6% kauphækkun“.

(Alþingistíðindi 1954, B bls. 1711).

Er ekki forskrift Eysteins enn í góðu gildi?

Að hugsa stórt

Fátt hefur sett meira svipmót á íslensk stjórnsmál hin síðari ár en vandamál verðbólgunnar. Harðvítug hagsmuna- og kjarabaráttu hefur valdið og viðhaldið verðbólguástandi. Hvern dag hefur þjóðin hervæðst og gengið til kjarabaráttunnar. Stétt hefur barizt gegn stétt og hvorir fellt annan. Eftir hver átök hefur gnótt verðbólgunnar verið neytt, unz nýr dagur hefur risið og gengið er út í baráttuna á ný. Það hefur verið leikurinn, líkt og hjá Einherjum forðum.

Bjarni Benediktsson, forsætisráðherra, ræddi vandamálið í áramótaráðu í útvarpinu á gamlárskvöld 1961. Hann sagði, að íslensk stjórnsmál þjái þrátefli, sem hafi komið þeim í sjálfheldu. Það sé ekki fyrst og fremst sök Alþingis, heldur að kenna hinu, að menn hafi með samtakamætti stéttanna ætlað að ná meiru en með honum verði með nokkru móti aflað. Því verði með engu móti jafnað, sem ekki hafi verið safnað. Hinni svokölluðu kjarabaráttu síðari ára hafi ætíð verið mætt með sömu viðbrögðum, hverjir sem hafi verið í ríkisstjórn og í meirihluta á Alþingi. Hér sé komið í algeran víthring og sjálfheldu, sem brjótast verði úr. Fordómalaust verði að leita nýrra leiða. Það krefjist góðvildar og einbeitts vilja allra aðila. Og í lok ræðu sinnar sagði forsætisráðherra:

„Því miður hefur það oftast en einu sinni hent í stjórnsmálabaráttu okkar á þessari öld, að menn hafa haldið áfram að deila, eftir að deiluefnið sjálft var úr sögunni. Þær aðfarir hafa ætíð orðið þjóðinni til tjóns og eru eftir á taldar til ávirðingar þeim, sem hlut áttu að máli. Látum þau viti verða okkur til varnaðar. Hættum þráteflinu og þeirri gagnslausu kjarabaráttu, sem allir flokkar hafa, þegar þeir báru ábyrgð á stjórn landsins, neyðst til að gera ráðstafanir gegn. Tökum í þess stað upp heilshugararáttu fyrir þeim kjarabótum, sem eins og nú tilháttar einar megna að verða að gagni og allir hafa lýst sig samþykka. Engin hætta er á, að ekki verði samt nóg um að deila. En deilum ekki einungis til að deila, heldur þar sem raunverulegur málefnaágreiningur er fyrir hendi. Látum ekki persónulegar væringar eða flokksstreitu ráða gerðum okkar. Sýnum í verki, að þrátt fyrir smæð þjóðarinnar kunnum við að hugsa stórt.“

(Morgunblaðið 3. janúar 1963.)

Útgefandi: Miðstjórn Sjálfstæðisflokksins.
Ábyrgðarmaður: Þorvaldur Garðar Kristjánsson.
Ísafoldarprentsmiðja h.f.

Hefur viðreisnin mistekizt?

Að undanfögnu hefur kveðið hátt við sá söngur í málgögnum stjórnarandstöðunnar, að viðreisnin hafi farið gjörsamlega út um þúfur. Allt, sem áunnizt hafi í fyrstu, sé nú að engu orðið. Festa og jafnvægi efnahagslífsins sé rokið út í veður og vind.

Víst eru blikur á lofti og vandi á höndum, sem bregðast þarf við af raunsæi og taka þarf föstum tökum. Sá vandi stafar fyrst og fremst af undirróðri og niðurrífsstarfsemi stjórnarandstöðunnar, en kastar ekki rýrð á viðreisnarstefnuna, sem vel hugsaða og farsæla efnahagsmálastefnu. Nú er enda svo komið, að aðalásteytingarsteinn stjórnarstefnunnar, að dómi andstæðinga hennar, er sá, að hafa ekki haldið nógu fast við viðreisnarstefnuna með fastara taumhaldi á peningalegu jafnvægi.

En viðreisnarstefnan var annað og meira en viðhald stöðugs verðlags, þótt það sé mjög veigamikið grundvallaratriði. Stefnt var að sterkari stöðu út á við og miklum og vaxandi framleiðsluafköstum, heilbrigðu verðmyndunarkerfi og fjárhagskerfi með vel uppbyggðum lánastofnunum. Að þessum verkefnum hefur verið unnið af slíkri kostgæfni, að árangurinn er öllum augljós. Hefur verið fjallað um hina ýmsu þætti þessara mála í Fréttabréfinu.

Í Fréttabréfi nr. 1 voru raktir þrjú meginþættir peningamála og gjaldeyrismála, sparifjármyndunin, gjaldeyrisstaða bankanna og greiðslujöfnuðurinn gagnvart útlöndum. En þessir þættir hafa úrslitabýðingu fyrir heilbrigða þróun efnahagslífsins. Sýnt var fram á hvílikum þáttaskilum viðreisnin hafði þá þegar valdið. Ef áróður stjórnarandstæðinga hefði við rök að styðjast, mætti ætla, að mjög hefði sigið á ógæfuhlið í þessum efnunum. En staðreyndirnar eru eftirfarandi. (Samkvæmt endanlegum skýrslum fyrir árið 1961 og 1962 og bráðabirgðatölum fyrir árið 1963.)

Sparifé í bönkum og sparisjóðum.

Millj. kr.

	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Sparifé í árslok	1397	1578	1829	2203	2760	3522	4221
Aukning yfir árið ..	163	181	251	374	557	762	699

Þótt sparifjármyndunin hafi ekki orðið eins mikil árið 1963 og árið áður, er greinilegt, að lítið hefur enn dregið úr því trausti almennings á gjaldmiðlinum og fjárhagskerfinu, er fær menn til að leggja fram sparifé sitt.

Gjaldeyrisstaða bankanna.
Millj. kr. (núgildandi gengi).

	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963
Staða í árslok	38	229	÷144	127	527	1150	1311
Breyting á árinu . . .	÷126	190	÷372	271	400	623	161

Þótt aukning gjaldeyrisforðans hafi árið 1963 aðeins verið um fjórði hluti aukningarinnar árið áður, ber ekki að líta á það sem veikleikamerki í sjálfu sér. Er gjaldeyrisstaðan hafði náð þeirri upphæð, er hún hafði í árslok 1962, var aðeins ástæða til mjög hægrar aukningar hennar. Í þjóðhags- og framkvæmdaáætlun ríkisstjórnarinnar var þannig aðeins stefnt að 134 millj. kr. aukningu. Hefur sú áætlun því fyllilega staðigt.

*Greiðslujöfnuður.**
Millj. kr. (núgildandi gengi).

1957	1958	1959	1960	1961	1962
÷439	÷240	÷584	÷468	+225	+355

Greiðslujöfnuðurinn, sem er heildarmismunurinn á vöru- og þjónustuviðskiptum út á við, varð árið 1962 samkvæmt endanlegu uppgjöri 90 millj. kr. hagstæðari en gert hafði verið ráð fyrir í þjóðhags- og framkvæmdaáætluninni. Greiðslujöfnuður ársins 1963 liggur enn ekki fyrir, en vöruskiptajöfnuðurinn varð ÷307 millj. kr., en var 147 millj. kr. árið áður. En með þessari þróun hafði verið reiknað í sambandi við stórauðna fjárfestingu, svo sem bátakaup. Í þjóðhags- og framkvæmdaáætluninni var gert ráð fyrir 377 millj. kr. halla á vöruskiptunum, en 245 millj. kr. viðskiptahalla í heild. Vöruskiptahallinn var því 70 millj. kr. minni en áætlað var og má gera ráð fyrir að svipað muni gilda um greiðslujöfnuðinn í heild.

Niðurstöður ársins eru því mun hagstæðari en á horfðist á síðastliðnu hausti, er sýnt varð að stefndi til óhóflegrar aukningar á innflutningi. Að nokkru má rekja hinn hagstæða árangur til þeirra ráðstafana, er gerðar voru til að draga úr innflutningi gegn vörukaupalánunum, en að meirihluta til þess, að útflutningsstarfsemin reyndist þróttmeiri og skilaði meiri vinnsluafköstum en hægt var að gera fyrirfram ráð fyrir. Sömuleiðis hækkaði útflutningsverðlag nokkuð.

* (Tölurnar hafa verið endurskoðaðar frá birtingu þeirra í Fréttabréfi nr. 1, þannig að tekið er tillit til birgðabreytinga í eigu útflutningsaðila erlendis í samræmi við hátt Fjármálatíðinda á birtingu talnanna.)

Viðreisnin hefur þannig reynt þróttmeiri og lífvænlegri en stjórnarandstaðan gerði sér vonir um. Óleystur er sá vandi að tryggja viðunandi verðfestu, en þjóðin er engu að síður á farsælli framfarabraut á grundvelli viðreisnarinnar

Ný vegalög

Hinn 22. marz 1961 samþykkti Alþingi ályktunartillögu frá 6 þingmönnum Sjálfstæðisflokksins, **Bjartmari Guðmundssyni, Jónasi Péturssyni, Sigurði Ó. Ólafssyni, Einari Ingimundarsyni, Sigurði Ágústssyni og Kjartani J. Jóhannssyni**, þar sem ríkisstjórninni var falið að láta endurskoða gildandi lög um opinbera vegi og brýr og athuga möguleika á öflun fastra tekjustofna til vega- og brúargerða. Hinn 10. maí sama ár skipaði **Ingólfur Jónsson**, samgöngumálaráðherra, nefnd til að annast þessa endurskoðun. Nefndin skilaði álit í októbermánuði 1962. Var það álit síðan í athugun um hríð meðal annars hjá Efnahagsstofnuninni. Með bréfi dagsettu 28. febrúar 1963 fól samgöngumálaráðherra nefndinni að taka frumvarpið til athugunar á ný með hliðsjón af ýmsum ábendingum, sem raktar voru í bréfinu. Hafði nefndin síðan málið til meðferðar í samráði við ríkisstjórnina og varð samkomulag í nefndinni um álit hennar og tillögur, er lagðar voru fram á Alþingi í desember s.l. sem frumvarp til vegalaga, og var það samþykkt með nokkrum breytingum, sem lög frá Alþingi 20. desember s.l.

Hin nýju vegalög fela í sér þessar helztar breytingar frá eldri skipan:

1. Í framtíðinni skal vinna vegaframkvæmdir eftir fjöggra ára áætlun, sem taki hver við af annarri. Skal hver áætlun öðlast gildi, er Alþingi hefur samþykkt hana, en gert er ráð fyrir endurskoðun áætlananna eftir tvö ár. Með þessu móti eiga skipulögð vinnubrögð að verða mun hagkvæmari en það kerfi, sem ríkt hefur með árlegum ákvörðunum um framkvæmdir. Íbúar hvers byggðarlags munu með þessum hætti fá vitneskju um, hvað framundan er af vegagerð, sem beðið er eftir.

2. Gert er ráð fyrir miklum breytingum á flokkun vega. Verða þjóðvegir í þremur mismunandi flokkum eftir því hvers konar vegar er þörf á hverjum stað. Í lögnum eru reglur um flokkana og reglugerð kveður nánar á um gerð vegar í hverjum flokki, hver breidd skuli vera, malarvegir eða varanlegt slitlag o. s. frv. Engin flokkun þjóðvega hefur áður verið í lögum.

3. Nýju lífi er blásið í sýsluvegakerfið og fjárframlög til þess, bæði heimaframlag og ríkis hækka og heildarfjárráð sjóðanna nær þrefaldast. Hreppvegir eru felldir niður.

4. Hingað til hafa þjóðvegir verið slitnir, þar sem þeir koma að mörkum kaupstaða eða kaupúna og hefur verið til þess ætlað, að viðkomandi byggðarlag kosti vegina innan sinna endimarka. Hin nýju

vegalög kveða svo á, að þjóðvegir teljist gegnum kaupstaði og kaup-
tún eða inn í slíkar byggðir, svo að eðlilegt samhengi vegakerfisins
rofnir ekki, eða greið leið sé að athafnarstöð hvers staðar, ef vegur
endar þar. Ákveða lögin, að árlega verði veitt 12½% af tekjum vega-
mála til þessara þarfa og henni skipt milli kaupstaða og kauptúna
eftir íbúafjölda, nema hvað 10% fjárens megi ráðstafa til að flýta
sérstökum verkefnum. Þegar byggðarlag hefur lagt þá vegi, sem telj-
ast þjóðvegir innan marka þess, verður því frjálst að verja framlagi
sínu til almennrar gatnagerðar eftir eigin vali.

5. Lögin gera ráð fyrir, að tekjur ríkisins af benzínskatti, þunga-
skatti og gúmmígjaldi renni til vegamála skv. nánari ákvæðum lag-
anna, en hingað til hefur mest af þessum tekjum runnið til almennra
þarfa ríkissjóðs.

6. Til þess að auka verulega framlög til þjóðvega og sýsluvega,
svo og afla fjár til styrktar gatnagerð í kaupstöðum og kauptúnum,
er hækkað innflutningsgjald af benzíni um kr. 1.30 af hverjum lítra,
upp í kr. 2.77, og innflutningsgjald af hjólbörðum og gúmmíslöngum
á bifreiðar um kr. 3.00 af hverju kg, upp í kr. 9.00. Ennfremur er
hækkaður verulega þungaskattur af bifreiðum, sem nota annað elds-
neyti en benzín, eftir nánar tilteknum reglum.

7. Auk framangreindra gjalda kveða lögin svo á, að árlega skuli
veitt sérstakt framlag á fjárlögum til vegamála. Þetta framlag á fjár-
lögum fyrir árið 1964 nemur 47,1 millj. kr.

8. Heildartekjur til vegamála árið 1964 eru áætlaðar 242,1 millj.
kr. Er það um 105 millj. kr. meira en var í fjárlögum fyrir s.l. ár.
Nemur þessi hækking um 77%.

Með setningu hinna nýju vegalaga hafa orðið straumhvörf í vega-
málum þjóðarinnar. Þetta er fólgið í

- 1) bættu skipulagi og starfsháttum,
- 2) stóru auknum framlögum til vegamála,
- 3) föstum tekjustofnum til framkvæmda í vegamálum, sem eiga
að aukast í samræmi við auknar þarfir, með því að nú hefur
verið komið á sambandi milli álagsins á vegunum, þ. e. bíla-
fjöldans, og þess fjármagns, sem til ráðstöfunar er til vega-
mála, en það hefur ekki áður verið.

Nú er eftir að sjá, hvort hugur fylgir máli.

Þegar ríkisstjórnin markaði stefnu sína í efnahagsmálum árið
1960, hélt stjórnarandstaðan því fram, að aðgerðir ríkisstjórnarinnar
myndu leiða til geigvænlegs atvinnuleysis í landinu, svo sem enn er
í fersku minni. Þessum áróðri var haldið linnulaust að þjóðinni, svo
lengi sem stætt var. Þegar það hafði sýnt sig í eitt ár, að stefna ríkis-
stjórnarinnar treysti atvinnuöryggi og efldi atvinnuvegi landsins eins
og til var ætlað, svo að almenningur hafði hærri launatekjur en
nokkru sinni fyrr, þá gafst stjórnarandstaðan upp á því að berja

höfðinu við steininn. Þeir snéru skyndilega sínu kvæði í kross og
ásökuðu ríkisstjórnina fyrir of mikla atvinnu. Magnaðist skjótt sá
áróður svo, að ásakanir um vinnubrælkun varð eitt aðalárásarefni
stjórnarandstöðunnar gegn ríkisstjórninni. Hefur síðan naumast
linnt áróðri þessum.

Eftir því sem betur hefur komið í ljós, að almennar launatekjur
hafa aldrei verið hærri en hin síðustu ár hefur stjórnarandstöðunni
elnað sóttin. Hækkaðar launatekjur áttu að vera tilkomnar einungis
vegna lengingar vinnudagsins. Nokkuð eru allar þessar fullyrðingar
óljósar. Ekki liggja fyrir óbyggjandi heimildir fyrir því, hvað vinnu-
dagurinn hafi t. d. árið 1963 lengst frá því sem hann var 1958, eða
hvort hann er yfirhöfuð nokkuð lengri. Annað mál er það, að vinnu-
dagurinn hjá okkur er tvímælalaust of langur og verulega lengri en
meðal þeirra þjóða, sem okkur eru hliðstæðastar að menningu og at-
vinnuháttum. Á þetta hefur verið bent á undanförunum árum og ekki
sízt af hálfu Sjálfstæðismanna, sem haldið hafa því fram, að vænleg-
asta ráðið til raunverulegra kjarabóta fyrir almenning væri betri
vinnutilhögun og þar með stytting þess vinnutíma, sem þarf til að
vinna fyrir þeim tekjum, er allur þorri verkafólks aflar sér.

Á Alþingi 1961 var borin fram þingsályktunartillaga um ráðstaf-
anir til að koma á 8 stunda vinnudegi verkafólks. Tillaga þessi var
flutt af fjórum helztu verkálýðsleiðtogum kommúnista, þeim Birni
Jónssyni, Eðvarð Sigurðssyni, Hannibal Valdimarssyni og Gunnari
Jóhannssyni. Ríkisstjórnin tók feginshendi tillögu þessari og beitti
sér fyrir samþykkt hennar. Um þetta sagði forsætisráðherra **Bjarni
Benediktsson** í áramótaávarpi sínu til þjóðarinnar á gamlaársdag
1961, að viðfangsefnið hlyti að vera að stytta hinn langa vinnutíma,
án þess að launþegar eða vinnuveitendur missi nokkurs í. Ef marka
mætti reynslu annarra, hlyti að vera unnt að ná þessu marki í mörg-
um atvinnugreinum. En það krefðist góðvildar og einbeitts vilja allra
aðila til að ná árangri. Forsætisráðherra sagði síðan:

*„Tillöguflutning Björns Jónssonar og félaga hans varð að
skoða sem útrétta hönd til samstarfs um að brjótast út úr sjálf-
heldunni og taka upp árangursvænlegri vinnubrögð en nú um
langt skeið hafa verið tíðkuð. Með þeim skilningi var tillaga
þeirra að meginefni samþykkt einum rómi á Alþingi. Nú er
eftir að sjá, hvort hugur fylgir máli — hjá öllum aðilum. Fyrir-
fram vil ég ekki efa, að svo sé, svo mikið sem er í húfi . . .“*

(Morgunblaðið 3. janúar 1962.)

En hvernig hefur nú framvinda þessara mála verið? Hefur þetta
sjónarmið mótað kjarabaráttuna síðan? Augljóst er, að eitt frum-
skilyrði þess, að hægt væri að stytta vinnutímamann án skerðingar á
launatekjum er það að hækka kaupðið. En í því sambandi er tvennt
þýðingarmikið. Annars vegar það, að í þessu skyni væru gerðar kaup-

hækkanir einungis á launum hinna lægstlaunuðu, en ekki yrðu gerðar kauphækkanir almennt, sem hefðu í för með sér rýrnun kaupmáttar launanna, vegna þess að kauphækkun hefði ekki stöð í aukinni þjóðarframléiðslu. Hins vegar var eðlilegt, að kauphækkun hinna lægstlaunuðu kæmi aðeins eða fyrst og fremst á dagvinnu, en ekki eftirvinnu.

Nú skyldi ætla, að verkalýðssamtökin undir forystu sömu manna og báru fram þingsályktunartillöguna árið 1961 um 8 stunda vinnudag sýndu þó ekki væri nema einhverja viðleitni í þá átt, að stefnt væri að styttingu vinnudegi og lögð væri áherzla á það mál í kjarabaráttunni. En því hefur ekki verið að heilsa.

Einna gleggst kom þessi afstaða kommúnistaforystunnar í verkalýðshreyfingunni fram í kjaradeilunum í desember s.d. Enginn ágreiningur var þá um, að réttmætt væri og nauðsynlegt, að þeir lægstlaunuðu fengju kjarabætur. Verkalýðsforingjarnir játuðu það sjálfir, eins og fyrri daginn, en þeir snérist gegn því, að hinir lægstlaunuðu fengju hærri kauphækkun en þeir, sem betur voru settir.

Þegar ríkisstjórnin aftur á móti tók að hafa afskipti af kaupdeilu þessari, mörkuðust viðhorf hennar fyrst og fremst af því, að hinir lægstlaunuðu fengju raunhæfar kjarabætur. Í samræmi við þessa afstöðu, lagði ríkisstjórnin fram tillögur 3. desember til lausnar í kjaramálunum. Í tilboði ríkisstjórnarinnar fólust raunverulegar kjarabætur með 8% kauphækkun og lækkun útsvars, sem jafngilti 4—5% kauphækkun. Hins vegar var ekki gert ráð fyrir, að iðnaðarmenn og hliðstæðir starfshópar fengju kauphækkun, er næmi meir en 4%. Kauphækkanir skyldu aðeins koma á dagvinnu.

Í tillögu ríkisstjórnarinnar fólust einu raunhæfu aðgerðirnar, sem stefnt hafa að því, að stytta vinnutímamann í anda þingsályktunartillögunnar frá 1961, vegna þess að þær gerðu ráð fyrir

- 1) kauphækkun fyrst og fremst til hinna lægstlaunuðu,
- 2) hækkun aðeins á dagvinnukaupi en ekki eftirvinnukaupi.

Hvað gerði hin kommúnistiska verkalýðsforusta?

Hún hafnaði tillögum ríkisstjórnarinnar. Við höfum nú séð, hvort hugur fylgdi máli.

Fjögra ára áætlun

Sú var tíðin, að Framsóknarflokkurinn taldi sig vera flokk framfara og nýjunga. Hann stærði sig af þessu hlutverki sínu, þó að það orkaði að sjálfsögðu tvímælis, með hvaða rétti hann gæti gert slíkt. Eftir framferði Framsóknarflokksins í tíð viðreisnarstjórnarinnar kemur engum til hugar, að bendla þann flokk hvorki við framfarir né nýmæli. Framsóknarflokkurinn hefur ekki einungis barizt gegn efnahagsmálastefnu núverandi ríkisstjórnar, heldur hefur hann valið sér hlutskipti þess afturhalds, sem er á móti öllum nýjungum án til-

lits til þess, hvers eðlis þær eru. Þessum viðhorfum sínum hefur flokkurinn verið trúr svo lengi, sem honum hefur þótt stætt á þeirri afstöðu. Hér skal nefnt eitt dæmi.

Gunnar Thoroddsen, fjármálaráðherra, sagði í fjárlagaræðu 8. febrúar 1960:

„Það er venja að áætla í frumvarpi til fjárlaga eina heildarupphæð til nýrra akvega, nýrra þjóðvega, en Alþingi skiptir svo þessu fé milli einstakra vega að tillögu fjárveitinganefndar. Þessar fjárveitingar hafa undanfarin ár verið 220—230 að tölu. Um helmingur fjárveitinganna er að upphæð milli 10 og 50 þús. krónur í hvern stað. Eins og nú er háttáð vegagerð hér á landi með stórvirkum vélum og tækjum, þá er það ljóst og óumdeilanlegt, að við þessar smáu fjárveitingar fer að minnsta kosti önnur hver króna til ónýtis, er beinlínis fleygt í kostnað við flutninga á vélum og mannskap til og frá. Það væri til hagsbóta fyrir alla aðila, fyrir ríkissjóð og fyrir það fólk í byggðum landsins, sem á að njóta þessara vega, að upphæðirnar væru stærri og færri, þannig að hver króna nýttist betur. Ég veit, að það er viðkvæmt mál í hverri sýslu og hverri sveit, að vegur þeirra fái eitthvað á hverju ári. En væri ekki hugsanlegt að leysa málið með því t. d., að gera fjöggra ára áætlun um vegagerð og í stað þess að tiltekinn vegur fengi t. d. 25 þús. kr. á hverju ári í fjögur ár, þá fengi hann 100 þús. kr. fjárveitingu í ár eða á næsta ári eða einhvern tíma á þessu fjöggra ára tímabili.“
(Alþingistíðindi, 1959, B, bls. 1469—1470.)

Hér hreyfði fjármálaráðherra hugmyndinni um fjöggra ára vegaaætlun. Framsóknarflokkurinn brást illa við þessari hugmynd. Í sömu umræðum talaði talsmaður Framsóknarflokksins, **Halldór Sigurðsson**, og komst svo að orði:

„Þá talaði hæstvirtur ráðherra um það, að þegar væri farið að koma í ljós stefna hans til samdráttar í vegamálunum þannig lagað, að nú væri unnið í færri vegum en áður hefði verið. Taldi hæstvirtur ráðherra, að mjög mikið væri til bóta, að slík stefna skyldi verða upp tekin. Það er nú sannast sagna og vita þeir, sem í dreifbýlinu búa, að ástæðan til þess, að vegafénu hefur verið skipt, svo sem raun ber vitni um, hefur verið til þess að koma vegunum áfram, og ég held því hiklaust fram, að það sé meiri vegagerð á Íslandi nú einmitt fyrir þessa stefnu.“
(Alþingistíðindi, 1959, B, bls. 1600.)

Glögg var, hvað þeir vildu. Framsóknarflokkurinn vildi ekki breytingu. Hann vildi halda við skipulagsleysi í vegaframkvæmdum. En hugmyndin um vegaaætlun varð ekki niður kveðin. Það er ekki enda-

laust hægt að standa gegn svo sjálfsögðum framförum. Á þessu fékk Framsóknarflokkurinn að kenna. Hugmyndin um fjöggra ára vegáætlun var tekin upp í frumvarpi til vegalaga, sem lagt var fyrir Alþingi í desember s.l., og þá sá Framsóknarflokkurinn sér ekki annars úrkosta en að greiða atkvæði með þessari nýjung, tæpum fjórum árum eftir að hugmyndin var fram borin og fordæmd af þeim sjálfum.

Þarf kannske fjöggra ára áætlun til þess að vinna Framsóknarflokkinn til fylgis við framfarir í landinu?

Að vera sjálfum sér samkvæmir

Enginn ætlar sér þá dul, að finna út, hver er efnahagsmálastefna Framsóknarflokksins. Ef allt væri með felldu, væri sannleikans að leita í ræðum Framsóknarmanna og skrifum um efnahagsmálin. Þar skortir að vísu ekki fullyrðingar og jafnvel tillögur í tilteknum tilvikum. En eftir vandlegustu athugun getur enginn verið nokkru nær um það, hver er heildarstefna flokksins í þessum þýðingarmiklu málum. Hér eru Framsóknarmenn sjálfir engu betur settir en aðrir menn. Það kom berlega fram í Alþingiskosningunum á s.l. sumri, þegar þeir voru ekki þess megnugir, að hafa nokkra heildarstefnu í efnahagsmálunum til að leggja fyrir þjóðina og lá þó mikið við. Vandí þessi stafar af því, að ummæli Framsóknarmanna allt frá því að viðreisnarstefnan var upp tekin 1960 stangast á við

- 1) viðurkennd hagfræðileg lögmál efnahagslífsins,
- 2) stefnu þeirra sjálfra, þegar þeir fóru með völd, eða
- 3) einföldustu rökfræðileg orsakasambönd.

Þetta gera hinir eldri og reyndari í forystu Framsóknarflokksins sér ljóst, svo að ekki sé talað um sjálfan foringjann Eysteinn Jónsson. Má reyndar segja, að honum sé sérstakur vandí á höndum, vegna þess að hann hefur áður sýnt, að hann kann nokkuð til lögmála efnahagslífsins, hefur sjálfur haldið um stjórnvölinn og hefur stundum sýnt töluverða heilbrigða skynsemi. Og með því að Eysteini er sjálfum þetta allt saman ljóst, leggur hann sig fram um að tala svo, að varla verði hönd á fest. Minni spámennirnir tíðka þessa sömu list eftir því, sem þeir hafa hæfileika til. Skal því engan furða, þótt erfitt sé að finna út heildarstefnu Framsóknarflokksins um þessar mundir.

Gott dæmi um þetta ástand eru t. d. umræðurnar um útlánsvexti bankanna. Á fátt hafa Framsóknarmenn lagt meiri áherzlu á undanförunum árum en að vextina skuli lækka. Krafan um vaxtalækkun hefur verið fast viðlag í ræðum Framsóknarmanna um efnahagsmálin. Ekki er það þó venja þeirra að útskýra, hver áhrif vaxtalækkun hafi á jafnvægi í peningamálum og fjármálum. Það er regla hjá þeim, að úttala sig ekkert um það, hver áhrif vaxtalækkun hefur á útlánastarfsemi bankanna. Ekki verður séð, hvort þeir telja, að lækkun vaxta

auki útlánin eða minnki, og jafnvel verður oft ekki vitað af beinum ummælum þeirra, hvort þeir vilja auka útlánin eða minnka. Allra manna slyngastur í þögninni um þessi atriði er Eysteinn sjálfur, þótt aðrir fylgi dyggilega í fótspor meistarans.

En engin regla er án undantekningar. Einum nýliða í þingliði Framsóknarflokksins hefur orðið fótaskortur á þessum refslistigum. Er það sjálfsagt vegna reynsluleysis, en er samt góðra gjalda vert, vegna þess að um leið hefur hann gefið skýringar á vaxtaþólitik Framsóknarflokksins.

Af hálfu ríkisstjórnarinnar hefur því verið haldið fram, að lækkun vaxta myndi nú leiða til aukinnar þenslu í efnahagslífinu. Við 2. umræðu í efri deild um frumvarp um ráðstafanir vegna sjávarútvegsins o. fl. 30. janúar 1964 svaraði **Helgi Bergs** þessu þannig:

„Þessu er slegið fram, og þá um leið þegjandi látið að því liggja, að lækkaðir vextir mundu leiða til aukinna útlána. Þetta er sú fullyrðing, sem ég get ekki fallið á, að rétt sé í okkar þjóðfélagi, eins og efnahagspróun hefur verið hér á undanförunum árum. Útlánin takmarkast ekki vegna þess, að vextir séu svo háir, að þeir takmarki eftirspurnina. Það vitum við allir. Heldur takmarkast útlánin eingöngu af skömmtun bankanna. Og það er þvert á móti hægt að nefna þess dæmi úr okkar efnahagslífi undanfarin ár, að of háir útlánavextir viðskiptabankanna hafi aukið á útlánin. Á síðastliðnum vetri höfðu Seðlabankanum safnast allverulegir gjaldeyrissjóðir og á móti þeim stóð fé á bundnum reikningum hér heima fyrir. Gjalddeyrissvarasjóðurinn stóð í erlendum bönkum eða erlendum pappírnum á mjög lágum vöxtum. Seðlabankinn mun hafa séð fram á alvarlegan vaxtahalla. Hann greip þá til þess ráðs, að lækka vexti af vissum innstæðum viðskiptabankanna. Nú er það alveg ljóst, að þó að sparifé almennings hreyfist eftir ýmsum öðrum lögmálum heldur en vaxtafætinum einum, t. d. verðlagsþróunin o. fl. hefur auðvitað áhrif á það, hvernig fólk ráðstafar peningum sínum, þá eiga viðskiptabankarnir ekki margra kosta vöð í þessu efni. Þeir geta ekki varið því fé, sem þeir hafa undir höndum, undan verðbólgunni með því að koma því í föst verðmæti. Þó að fjárfestingar á vegum bankakerfisins í landinu séu nú allverulegar, þá eru þær, sem betur fer, ekki nema mjög lítið brot af því fé, sem þeir hafa yfir að ráða. Þess vegna geta viðskiptabankarnir aðeins valið á milli þess að lána fé sitt út til almennings eða atvinnuveganna eða leggja það inn í Seðlabankann. Þegar Seðlabankinn lækkar sína vexti, án þess að almennir útlánsvextir bankanna séu lækkaðir, þá mundi ég ekki ásaka bankastjóra viðskiptabankanna, þó að þeir ykju útlán sín eftir því sem þeir gætu og drægju þá jafnframt úr innstæðum sínum hjá Seðlabankanum. Og það skyldi þó aldrei vera,

að þessi ráðstöfun, sem ég hef verið að gera að umræðuefni, skyldi eiga nokkurn þátt í því, að útlán bankakerfisins ykjust um 400 millj. kr. meira heldur en spariféð í landinu á því tímabili, sem — eftir að þessi vaxtabreyting, sem ég var að nefna, var gerð og þangað til vöxtunum var breytt aftur í septembermánuði s.l. . . . Það þarf nefnilega að vera þannig, ef rekin er ákveðin fjármálapólitik, þá verða menn að vera sjálfum sér samkvæmir.“

Út úr framangreindum ummælum verður ekki annað lesið en það, að

- 1) útlán bankanna hafi verið of mikil,
- 2) bankarnir skammti útlán án tillits til vaxtakjara,
- 3) lækkun útlánsvaxta hafi þó í för með sér minnkun útlána vegna þess,
- 4) bankarnir sjái sér þá hag í því, að binda meira af fé sínu í Seðlabankanum, — en
- 5) í Seðlabankanum hafi of lítið fé verið bundið.

En hvernig kemur nú þessi málsútlitun Helga Bergs heim og saman, annars vegar við áróður Framsóknarflokksins og hins vegar lög-
mál efnahagslífsins og heilbrigða skynsemi? Það geta menn dæmt um með því að hafa í huga, að

- 1) Framsóknarflokkurinn hefur ásakað ríkisstjórnina fyrir of lítil bankaútlán en ekki of mikil,
- 2) bankarnir þyrftu að geta skammtað sér innlánin, ef ætti að útiloka áhrif vaxtakjaranna á bankastarfsemina,
- 3) lækkun útlánsvaxta, að öðru óbreyttu, eykur alltaf eftirspurn eftir útlánunum, enda til þess gerð og hækkun vaxta til hins gagnstæða,
- 4) bankarnir sjá sér alltaf hag í því að ávaxta fé sitt með hæstu fánæglegum vöxtum, en útlánsvextir hljóta alltaf að vera hærri en vextir af bundnu fé í Seðlabanka,
- 5) Framsóknarflokkurinn hefur ásakað ríkisstjórnina fyrir að binda of mikið fé viðskiptabankanna í Seðlabankanum, en ekki of lítið.

Það er virðingarvert af Helga Bergs að gera tilraun að rökræða um áhrif vaxtakjaranna, en honum verður óhjákvæmilega á í messunni. Áróður og afstaða Framsóknarflokksins til vaxtamálanna og efnahagsmálanna í heild þolir nefnilega ekki að beitt sé rökum. Hinir eldri og reyndari Framsóknarmenn bera heldur slíkt ekki við. Þeir halda sig við siendurtekin slagorð og órökstuddar fullyrðingar. Það er aðferð fyrir sig. En þegar menn ætla að beita rökum, þá fyrst reynir á að vera sjálfum sér samkvæmir.

Verkin tala

Framsóknarmenn hafa að undanfögnu farið hörðum orðum um ástand vegamálanna. Hafa þeir haldið fram, að vegakerfið væri að grotna niður vegna stórkostlegs samdráttar í verklegum framkvæmdum og fjárframlögum til þeirra. Þetta hafa þeir mælt gegn betri vitund, því að framlög ríkisins til vegagerða hafa verið meiri bæði að notagildi og hlutfallslega í tíð núverandi ríkisstjórnar en áður var, svo að ekki sé talað um þá miklu hækkun, sem verður við hin nýju vegalög, er samþykkt voru í desember s.l.

Erfitt er að tala við menn, sem bæði neita staðreyndum og berja höfðinu við steininn. En ekki ferst Framsóknarmönnum vel vandlæt-
ingin í þessum efnum, þegar athugað er ástand vegamálanna, þegar þeir sjálfir létu af völdum. Mætti ætla, að þá hafi allt verið í sómanum og lítt stoði að mæla því gegn. En hér vill svo til, að byggja má á ummælum þeirra einu manna, sem Framsóknarflokkurinn tekur mark á, þ. e. hans eigin manna.

Þáverandi formaður flokksins, **Hermann Jónasson**, bar fram frumvarp um auknar framkvæmdir í vegagerð á Vestfjörðum og Austurlandi ásamt samflokksmönnum sínum **Páli Þorsteinessyni** og **Sigurvin Einarssyni**, bæði á þinginu 1959 og 1960, þ. e. í byrjun síðasta kjörtímabils, þegar viðreisnarstjórnin var að taka til starfa. Í greinargerð að frumvarpi þessu er ástandi vegamálanna lýst og gerð grein fyrir fjárveitingu til vegagerða, en síðan segir:

„Þetta hefur af ástæðum, sem áður eru nefndar, leitt til þess, að þar sem strjálbýlið er mest og jafnframt kostnaðarsamast að koma á vegasambandi er nú vegasambandslaust á stórum svæðum. Afleiðingin er yfirvofandi brottflutningur þess fólks, sem býr á þessum landssvæðum, því að það sér fram á, að ef ekki er gert sérstakt heildaráttak í þessum efnum, en aðeins unnið að vegagerðinni með svipuðum hraða og verið hefur, þ. e. eftir þeirri meginreglu, að fjárveiting sé svipuð til þessara kjördæma og annarra kjördæma, þar sem vegir eru komnir á flesta bæi, þá liður langur tími þangað til vegasamband er komið á. En vegleysi þýðir það, að skref er að sumu leyti stigið aftur á bak . . .“

Þeir, sem ekki hafa vegasamband, hafa því allt aðra aðstöðu en aðrir þegnar þessa þjóðfélags. Í því er ekkert réttlæti. Við það unir fólk ekki heldur til lengdar að láta setja sig skör neðar en aðra. Það flytur burt af þessum svæðum. Þegar þetta hefur gerzt er ekki auðvelt að koma landinu í byggð aftur. Frumvarp þetta er borið fram í því skyni að reyna að birgja brunninn í tíma.“

(Alþingistíðindi, 1959, A, bls 179—180.)

Þetta segir í greinargerð frumvarpsins, en í umræðum um frumvarpið sagði **Sigurvin Einarsson**, er hann lýsti ástandinu í vegamálunum á Vestfjörðum:

„Samkvæmt þeim skýrslum, sem vegamálastjóri lagði þarna fram, kom í ljós, að hið mesta misræmi ríkir í vegamálum milli héraða. Er ástæðan að sjálfsögðu sú, að hlutfallslega hefur miklu minna fé verið varið til nýbyggingar vega í einum landshluta en öðrum, þegar litið er á þarfir þessara byggðarlaga. Afleiðingarnar leyna sér ekki heldur, ef litið er á atvinnu- og framleiðslukilyrði þess fólks, sem þarna býr, eða ef litið er á brottflutning fólks úr þessum byggðarlögum, sem búa við bágborið ástand í vegamálum. Það er eins og sú venja hafi skapast og það fyrir löngu að hafa skiptingu fjárveitinga til vegamála nokkuð svipaða frá ári til árs milli sýslufélaganna í landinu. Samkvæmt þessari venju verður misræmi í þessum málum milli héraða og landshluta ekki leiðrétt, sem er þó aðkallandi nauðsyn að leiðrétta. Við flutningsmenn þessa frumvarps sjáum ekki aðra leið færa til að bæta úr þessu misræmi en þá að taka innlent lán í þessu skyni. Á þann hátt bætir hið opinbera að nokkru fyrir það, að misgert hefur verið við fólk eftir því, hvar það hefur búið í landinu. Það er þó víðs fjarri, að jafnvægi verði komið á milli landshluta í þessum efnum, þótt samþykkt verði það frumvarp, sem hér er flutt, en það er þó verulegur áfangi til þess að rétta hlut þeirra, er erfiðasta aðstöðu hafa í vegamálum.“

(Alþingistíðindi, 1959, C, bls. 271.)

Í þessari lýsingu Framsóknarmanna kemur fram, að

- 1) hörmungarástand hafi ríkt í vegamálunum, þegar núverandi ríkisstjórn tók við völdum,
- 2) strjálbýlið hafi verið beitt hinu mesta misrétti miðað við önnur héruð,
- 3) vegasambandslaust hafi verið á stórum svæðum á Vestfjörðum og Austurlandi, — en hins vegar er þess ekki getið,
- 4) Framsóknarflokkurinn hafði undanfarin 9 ár, frá 1950—1958 samfleytt allan þann tíma, haft bæði fjármálaráðherra og vegamálaráðherra.

Stóriðja

Jóhann Hafstein, iðnaðarmálaráðherra, ræddi á Alþingi 5. febrúar s.l. um stórvirkjun, alúminiumbræðslu og olíuhreinsunarstöð.

Stórvirkjun og alúminiumbræðsla.

Ráðherrann sagði, að ríkisstjórnin hefði nú um nær þriggja ára skeið beitt sér fyrir athugunum og viðræðum varðandi stórvirkjun

og alúminiumbræðslu hér á landi. Fyrir hönd ríkisstjórnarinnar og á hennar vegum hefðu tveir aðilar unnið að athugun þessara mála, Stóriðjunefnd, sem svo hefur verið kölluð, og Raforkumálastjórn ríkisins. Stóriðjunefnd hafi verið skipuð af þáverandi iðnaðarmálaráðherra **Bjarna Benediktssyni** með bréfi dagsettu 5. maí 1961. Unnið hafi verið að því kappsamlega, að rannsaka til hlitar möguleika til hagkvæmrar stórvirkjunar annað hvort við Búrfell í Þjórsá eða Dettifoss í Jökulsá á Fjöllum. Þá hafi á vegum ríkisstjórnarinnar átt sér stað viðræður við ýmis alúminiumfyrirtæki um möguleika á því, að þau settu upp alúminiumbræðslu hér á landi. Viðræður þessar hafa reynzt jákvæðar að því leyti, að nú virðist útlit fyrir að tvö alúminiumfyrirtæki, annað svissneskt en hitt amerískt, hafi áhuga á því að reisa hér í sameiningu alúminiumbræðslu. Sagði ráðherrann, að með samningi við alúminiumfyrirtækin um orkusölu frá stórvirkjuninni fengist grundvöllur þess, að Íslendingar geti aflað fjármagns til virkjunarinnar og margvíslegar fyrirmyndir slíkra samninga mætti finna í öðrum löndum.

Ráðherrann sagði, að athuganir bentu til þess, að 105 þúsund kílówatta orkuver við Búrfell í Þjórsá myndi verða hagkvæmasta lausnin í virkjunarmálunum. Myndi slík virkjun kosta 1100 millj. kr. Hagkvæmt væri talið að staðsetja alúminiumverksmiðju við Faxaflóa, en einnig væri athugaðir möguleikar á því, að alúminiumbræðslan yrði staðsett við Eyjafjörð og háspennulína yrði lögð frá Búrfelli til Akureyrar. Hann sagði, að 30 þúsund tonna alúminiumbræðsla mundi kosta um 1100 millj. kr. og væri hugmyndin sú, að erlend alúminiumfyrirtæki leggðu fram allt fjármagn til bræðslunnar og tækju á sig alla áhættu af rekstri hennar. Ráðherrann sagði síðan:

„Ríkisstjórnin er eindregið þeirrar skoðunar, að stórvirkjun sú, sem hér hefur verið rædd, ásamt byggingu alúminiumbræðslu, sé framkvæmd, sem geti haft stórkostlega þýðingu fyrir þjóðarbúskap Íslendinga. Með þessu móti mundi Íslendingum opnast í fyrsta skipti leið til þess að nýta hinar geysmiklu orkulindir, sem þjóðin á ónotaðar í stórám Íslands. Stórvirkjanir á borð við Búrfellsvirkjun og Dettifossvirkjun er svo mikið fyrirtæki, að enn mun liða langur tími, þangað til Íslendingar geta ráðizt í þau af eigin rammleik, nema til komi samtímis nýr iðnaður, sem getur orðið kaupandi að miklum hluta orkunnar. Takist okkur hins vegar að komast yfir fyrsta hjallann, má telja vist, að framhaldið verði auðveldara, svo að ódýr orka til iðnaðar og almenningsnota geti orðið einn af hyrningarsteinum bættrar afkomu íslensku þjóðarinnar. Auk þeirrar þýðingar, sem alúminiumbræðslan mundi hafa fyrir þróun stórvirkjana hér á landi, mun rekstur hennar gefa þjóðarbúinu hér á landi drjúgar tekjur í framtíðinni. Ef reiknað er með 30 þús. tonna verksmiðju, eins og gert hefur verið í við-

ræðum að undanförunu, mundi alúminiumbræðslan skapa 250—300 manns atvinnu, en auk þess er ástæða til að ætla, að frekari alúminiumiðnaður muni vaxa hér upp á grundvelli þess hráefnis, sem frá alúminiumbræðslunni mundi koma.“

(Morgunblaðið 6. febrúar 1964.)

Oliuhreinsunarstöð.

Ráðherrann sagði, að upphaf oliuhreinsunarmálsins væri það, að ýmsir aðilar hefðu undanfarin tvö ár gert sér grein fyrir því, að oliuhreinsunarstöð færi að verða arðbært fyrirtæki hér á landi. Kæmi þar tvennt til, annars vegar vaxandi notkun benzíns og olíu, vegna aukinnar vélvæðingar, en hins vegar tækniþróun í oliuhreinsun, sem gert hefur minni hreinsunarstöðvar en áður arðbærar. Sagði ráðherrann, að einstaklingar í samvinnu við íslenzku olíufélögin hefðu undirbúið mál þetta ásamt bandarískum fjárfestingaraðila, sem vildi vera minnihlutaeigandi í félagi, sem stofnað yrði í þessum tilgangi, en selja hlut sinn eftir fá ár, ef því væri að skipta, þannig að félagið yrði þá alíslenskt og væntanlega með almenningsþátttöku.

Áætlað hefði verið að stofnkostnaður oliuhreinsunarstöðvar yrði 300—350 millj. kr. Athuganir bentu til þess, að gjaldeyrissparnaður af rekstri stöðvarinnar mundi nema 75 milljónum króna á fyrsta ári, en síðan hækka allt upp í 166 millj. kr. á ári. Ekki þyrfti nema um 100 manns til að starfrækja þetta fyrirtæki og myndi því hver einstaklingur, sem þar ynni, spara gjaldeyri frá 750 þús. kr. á ári til 1,7 millj. kr.

Ráðherrann sagði síðan:

„Auk beins hagnaðar og gjaldeyrissparnaðar, sem oliuhreinsunarstöð hefði í för með sér, er óhætt að fullyrða, að af henni yrði margvíslegur óbeinn hagnaður fyrir íslenzkan þjóðarþúskap, sem erfitt er að meta. Oliuhreinsunarstöð mundi framleiða ýmis hliðarefni, sem mikla þýðingu gætu haft, svo sem asfalt til vegagerðar og vatnsefni, sem gæti orðið mikilvægt í sambandi við stækkun Áburðarverksmiðjunnar. Mikilvægasti óbeini hagnaðurinn af rekstri oliuhreinsunarstöðvarinnar er þó að flestra dómi sá, að með henni mundi koma inn í landið margvísleg tæknikunnátta á sviði efnaiðnaðar og ný tækifæri opnast á því sviði. Olía er nú orðið eitt helzta hráefni í margs konar efnaiðnaði, svo að fullyrða má, að oliuhreinsunarstöð og hliðstæð starfsemi er nauðsynleg forsenda fyrir því, að veruleg þróun geti átt sér stað hér á landi til uppbyggingar efnaiðnaðar. Hefur þessi reynsla komið víða fram, þar sem oliuhreinsunarstöðvar hafa verið byggðar.“

(Morgunblaðið 6. febrúar 1964.)

Þessi ræða iðnaðarmálaráðherra hefur vakið óskipta athygli alþjóðar. Menn hafa fundið í þessum fyrirætlunum andblæ nýs tíma

og bjartari framtíðar. Með nýrri tækni og meira fjármagni mun þjóðin af manndómi, kjarki og framsýni stefna til vaxandi hagsældar og menningar.

En hvað segir stjórnarandstaðan um þetta?

Í ritstjórnarpistli sínum á hvíldardaginn segir Þjóðviljinn, sunnudaginn 9. febrúar s.l.:

„Mönnum kann að vaxa í augum, hve mikil fallorka enn er ónotuð á Íslandi, en ekki þarf mikla framsýni til að skilja, að við megum sít af öllu sóa þessari auðlind. Orkunotkun okkar hefur að undanförunu tvöfaldast á hverjum 10 árum, og þróunin verður eflaust enn örari í framtíðinni. . . . Í umræðunum um völd erlendra alúminiumhringa á Íslandi er um sjálfstæði þjóðarinnar og framtíð að tefla, ekki krónur og aura. Samningar við alúminiumhringana gætu orðið afdrifaríkari en samningarnir um Atlantshafsbandalagið og hernámið.“

Geta menn nú velt fyrir sér, hvað er fráleitara í sjálfu sér: Andstaða kommúnista við stóriðju í landinu eða málf lutningur þeirra, sem hér er viðhafður.

Í forustugrein Tímans 1. apríl s.l. kemur fram bergmálið af tóni Þjóðviljans í eftirfarandi mynd:

„Framsóknarflokkurinn hefur lagt til á Alþingi, að þingkjörin nefnd fái þessi mál til meðferðar. Stjórnarflokkarnir hafa enn ekki tekið afstöðu til þeirrar tillögu. Sú afstaða þeirra mun sýna, hvaða vinnubrögð þeir ætla að hafa — hvort þeir ætla að hafa samráð við andstæðinga sína, eins og þeir látast vilja, eða hvort hér á enn að viðhafa svipuð vinnubrögð og í landhelgismálinu.“

Við sama heygardshornið skulu þeir ætíð halda sig, Framsóknarmenn.

Gamalt drasl af Keflavíkurflugvelli

Við afgreiðslu fjárlaga fyrir árið 1964 létu Framsóknarmenn sér mjög tíðrætt um nauðsyn þess að endurnýja vélakost Vegagerðarinnar. Þóttu þeir mæla af nokkurri vandlætingu. Þannig sagði **Halldór Sigurðsson** 20. desember 1963 við 3. umræðu fjárlaga:

„Og það þýðir ekkert fyrir hæstvirtan ráðherra að fara að tala hér með hátíðleik um, að betri vinnubrögð, endurnýjaður vélakostur, þetta allt sé nú að gerast undir hans handleiðslu og mundi bæta úr stórkostlega. Þeir gleyma því stjórnarsinnar

oft, að þeir eru búnir að stjórna málum ríkisins sameiginlega, þessir flokkar, í 5 ár. Og það er nú tími til kominn að þeir fari að endurnýja einhverja vél, ef þeir hafa ekki gert það neitt fyrr.“

Ingólfur Jónsson, samgöngumálaráðherra, svaraði þessu nokkuð og mælti:

„En mér þykir nú heldur djúpt tekið í árinna, þegar sumir háttvirtir þingmenn halda því fram, að vegakerfið sé að drabbast niður, vegna þess að það hafi verið verr fyrir því séð núna síðustu árin heldur en áður t. d. á meðan háttvirtir Framsóknarmenn fóru með vegamálin. Þegar rætt er um vélakost Vegagerðarinnar, er náttúrlega margt sem mætti um það segja . . . Og af hverju eru þessar vélar svona gamlar, slitnar og úreltar? Ég er sannfærður um, að háttvirtir alþingismenn hafa gert sér grein fyrir því. Það er vegna þess, að árum saman, í einn og hálfan áratug, var það látið nægja að kaupa gamlar vélar af varnarliðinu, slitnar og gamlar vélar. Gera þær svo upp með miklum kostnaði, og það eru þessar vélar, sem Vegagerðin hefur orðið að notast við og fleiri ríkisstofnanir í hálfan annan áratug. Og af því að ég var ekki alveg öruggur í sögunni og vildi aðeins fara með það, sem rétt er, þá hringdi ég í vegamálastjóra áðan og spurði hann um þetta, og hann staðfesti það, að það hafi ekki fengizt vörubíll og engin ný vél fyrr heldur en 1960. Á árunum 1947—1960 var aðeins keypt gamalt drasl af Keflavíkurflugvelli, vegna þess að það fékkst ekki gjaldeyrir til þess að fá nýtt. 1960 er svo byrjað að kaupa nýjar vélar.“

Hvað dvelur Eysteinn?

Enn er í minnum haft hið mikla verkfall, sem háð var í 6 vikur vorið 1955. Þótti þá mörgum ábyrgum mönnum, að verkalýðssamtök in stilltu kaupkröfum sínum svo hátt, að ekki gæti orðið að raunhæfum kjarabótum fyrir verkamenn. Þótt samið væri um nær helmingi lægri kauphækkun en verkalýðsfélögin kröfðust, fór það svo, að þessar aðgerðir ollu miklum verðhækkunum, en gerðu að engu það, sem ávannst í bili. Ekki gátu menn orða bundizt um þau mistök, sem hér höfðu verið gerð.

Í tilefni þessa mælti þáverandi fjármálaráðherra, **Eysteinn Jónsson**, í almennum stjórn málaumræðum í útvarpinu, 9. maí 1955, á þessa leið:

„Ekki dreg ég í efa, hvernig forustumenn verkalýðssamtakanna í nágrannalöndum okkar hefðu farið að, ef þeir hefðu átt

að ráða fram úr málum sinna manna við ástæður hliðstæðar þeim, sem hér voru í vetur. Þeir hefðu fengið í lið með sér hina færustu menn, sérfróða í efnahagsmálum, og reynt að gera sér grein fyrir, hvort þeir mundu geta látið kauphækkun verða að raunverulegum ávinningi fyrir verkamenn. Þeir mundu vafalaust alveg sérstaklega hafa athugað, hversu hátt væri rétt að spenna bogann, til þess að ekki yrði sú verðhækkunarskriða losuð, sem gerði að litlu eða engu það, sem ávannst í bili. Þá hefði einnig áreiðanlega verið á það litið, að á tæpt vað var að tefla eins og afkoma atvinnuveganna hér óneitanlega er, og þess því verið vandlega gætt að taka ekki með holt og bolt kauphækkunarkröfur frá öllum stéttum, hvort sem þær voru hátt eða lágt launaðar, vel eða illa settar, því að með því móti étur hver upp bróðurpartinn af annars hækkun, þegar 80% eða svo af landsmönnum tekur orðið tekjur sínar í kaupgjaldi. Þannig vinna áreiðanlega yfirleitt þeir menn, sem lita á verkalýðsfélögin sem hagsmunafélög verkamanna og telja sér skylt að stjórna baráttu þeirra í samræmi við það.“

(Alþingistíðindi, 1954, B, bls. 1711.)

Á s.l. ári voru enn meiri hækkanir en árið 1955. Hins vegar hefur Eysteinn Jónsson ekki enn skýrt fyrir þjóðinni, hvernig forustumenn verkalýðssamtakanna í nágrannalöndum okkar hefðu farið að, ef þeir hefðu átt að ráða fram úr málum sinna manna við ástæður hliðstæðar þeim, sem hér voru s.l. ár.

Hvað dvelur Eysteinn?

Hlutdeild launþega í þjóðartekjum

Í Fréttabréfi nr. 2 bls. 3—5 (Leiðin til bættra lífskjara) voru birtar bráðabirgðaniðurstöður athugana Efnahagsstofnunarinnar á þróun atvinnutekna verkamanna, sjómanna og iðnaðarmanna samkvæmt árlegu úrtaki úr skattaframtölum, er Hagstofan hefur annazt.

Endanleg skýrsla Efnahagsstofnunarinnar um þróun atvinnutekna og afstöðu þeirra til þjóðartekna árin 1948—1963 hefur nú verið birt í 13. hefti rits Framkvæmdabanka Íslands „Úr þjóðarbúskapnum“. Meginniðurstöðurnar eru dregnar saman í eftirfarandi yfirlitstöflu:

Visitölur meðalatvinnutekna og þjóðartekna á mann.
Reiknaðar á föstu verðlagi.

	Atvinnutekjur verkamanna í Reykjavík	Atvinnutekjur verka-, sjó- og iðnaðarmanna í Reykjavík	Atvinnutekjur verka-, sjó- og iðnaðarmanna allt landið	Ráðstöfunartekjur verka-, sjó- og iðnaðarmanna allt landið	Þjóðartekjur, hreinar, á mann	Afstaða atvinnutekna til þjóðartekna á mann	Afstaða ráðstöfunartekna til þjóðartekna á mann
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
1948	(100,0)	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
1949		(98,5)	(95,7)	(95,7)	95,1	100,6	100,6
1950		(85,7)	(84,2)	(82,3)	86,2	97,7	95,5
1951	76,9	76,9	76,5	74,3	80,4	95,1	92,4
1952	70,3	71,9	75,5	71,3	77,7	97,2	91,8
1953	83,3	84,2	86,7	84,9	91,6	94,7	92,7
1954	91,7	89,0	93,5	92,5	98,2	95,2	94,2
1955	92,0	94,8	101,7	100,0	106,4	95,6	94,0
1956	97,5	98,2	103,8	99,5	105,7	98,2	94,1
1957	92,5	91,0	100,4	92,0	101,2	99,2	90,9
1958	99,0	97,8	109,2	104,3	111,0	98,4	94,0
1959	111,0	107,1	117,2	109,1	110,7	105,9	98,6
1960	103,4	102,8	112,8	113,5	109,7	102,8	103,5
1961	93,3	96,4	109,8	110,0	115,3	95,2	95,4
1962	102,9	106,7	119,6	121,3	122,3	97,8	99,2

Það eru að sjálfsgöðu atvinnutekjur á öllu landinu, sem eru samþæflegar við þjóðartekjur. Með ráðstöfunartekjum er átt við atvinnutekjurnar að frádregnum beinum sköttum og að viðbættum fjölskyldubótum. Hefur sá mælikvarði fyllri þýðingu, þar sem reiknað er með bæði beinni og óbeinni skattlagningu af hendi hins opinbera og þeim bótum, sem fjölskyldufólk nýtur almennt. Hins vegar miðast útreikningur ráðstöfunarteknanna við fjölskyldufólk sérstaklega, og ná þær því til takmarkaðri fjölda.

Helztu niðurstöðurnar í athugun Efnahagsstofnunarinnar eru þessar:

„1. Tekjuskiptingin mæld eftir afstöðu atvinnutekna alþýðustéttanna, verkamanna, sjómanna og iðnaðarmanna til þjóðartekna á mann á föstu verðlagi var árin 1959—1962 mjög lítið breytt frá árinu 1948. Gildir það jafnt, hvort sem lítið er til atvinnutekna fyrir skattlagningu eða til ráðstöfunartekna að frádregnum beinum sköttum og að viðbættum fjölskyldu-

bótum. Hins vegar voru þessar afstöður launþegum nokkuð óhagstæðari áratuginn 1950—1960 en þær voru bæði við upphaf og lok tímabilsins. Var afstaða atvinnuteknanna fyrir skattlagningu þá flest árin milli 95 og 98 miðað við 100 árið 1948. Afstaða ráðstöfunarteknanna var oftast milli 92 og 94. Í höfuðdráttum hefur hlutskipti launþega fylgt þróun þjóðartekna, en sérstaklega hagstæð afstaða tekna þeirra við upphaf og lok tímabilsins stendur meðal annars í sambandi við háar niðurgreiðslur og fjölskyldubætur.

2. Þýðingarmiklar breytingar hafa orðið á innbyrðis afstöðu atvinnuteknanna. Við upphaf tímabilsins voru tekjurnar mjög ójafnar eftir landshlutum, nærri 30% lægri í kaupstúnum en í Reykjavík og um 15% lægri í kaupstöðum. Atvinnutekjur þessara staða þróuðust síðan jafnt og þétt til jafnaðar við atvinnutekjur í Reykjavík. Fullum jöfnuði var náð árið 1957 og hafa meðal atvinnutekjur í kaupstöðum og kaupstúnum síðan verið hærri en í Reykjavík.

3. Hlutföll atvinnutekna milli starfsstéttanna, verkamanna, sjómanna og iðnaðarmanna breyttust lítið fram til 1958. Tekjur sjómanna voru oftast um 12—16% hærri og tekjur iðnaðarmanna oftast um 10—16% hærri en tekjur verkamanna. Þó fór munurinn fremur minnkandi með árunum. Frá árunum 1958—59 hafa bilin aftur á móti aukizt verulega. Tekjur iðnaðarmanna hafa að vísu aðeins náð því hlutfalli við tekjur verkamanna, er þær höfðu áður, en tekjur sjómanna hækkuðu mjög mikið og voru 41% hærri en tekjur verkamanna síðustu tvö árin, þ. e. 1961 og 1962. Á þessu mun þó að nýju hafa orðið mikil breyting til hlutfallslegrar lækkunar sjómannatekna á árinu 1963.“

(Úr Þjóðarbúskapnum, 13. febrúar 1964.)

Í umræðum um kjaramálin hendir það því miður oft, að fullyrðing stendur gegn fullyrðingu. Á þá almenningur oft erfitt með að greina, hvað satt er og rétt. Hér er um að ræða niðurstöðu fræðilegrar athugunar, sem ekki verður hnekkt. Af þessari niðurstöðu má draga þann lærdóm, að

- 1) kjarabaráttan, rekin að hætti kommúnista, og nú síðari árin einnig Framsóknarmanna, hefur ekki reynzt árangursrík, hvorki til þess að örva þróun lífsskjaranna né til þess að auka hlutdeild launþega í þjóðartekjunum,
- 2) kommúnistar treystust ekki til þess að bæta afstöðuna launþegum í vil, þegar þeir höfðu völdin, þótt þeir hafi um langt árabil haldið uppi hörðum árásum á ábyrg stjórnarvöld fyrir að skerða stórlega lífsskjör launþega og hlutdeild þeirra í þjóðartekjunum,

- 3) skattbyrðin olli því, að afstaðan varð á valdatíma vinstri stjórnarinnar aldrei hagstæðari en hún var árið 1954 og óhagstæðust varð hún 1957, þótt svo liti út, sem afstaðan hefði batnað nokkuð, ef aðeins eru bornar saman atvinnutekjur og verðlag,
- 4) viðreisnarstjórnin kom á hagstæðastri hlutdeild launþega, sem þekkt hafði, þar sem afstöðurnar voru árið 1962 svo til hinar sömu og árið 1948. Þess vegna hlutu hinar miklu launahækkanir á síðasta ári að setja efnahagskerfið úr skorðum, svo sem raunar var augljós tilgangur kommúnista og Framsóknarmanna,
- 5) hlutur landsbyggðarinnar, borið saman við Reykjavík, hefur aldrei verið hagstæðari en í tíð viðreisnarstjórnarinnar, gagnstætt því, sem Framsóknarmenn halda fram.

Útgefandi: Miðstjórn Sjálfstæðisflokksins.
Ábyrgðarmaður: Þorvaldur Garðar Kristjánsson.
Ísafoldarprentsmiðja h.f.